

ЩОБ НЕ ПОВТОРИЛОСЯ...

«НИКОЛИ БІЛЬШЕ...» – ПІД ЦИМ ГАСЛОМ 11 ГРУДНЯ У СІМФЕРОПОЛІ ПРОЙШОВ ДЕНЬ СКОРБОТИ ЗА ЖЕРТВАМИ ГОЛОКОСТУ, ОФІЦІЙНО ВСТАНОВЛЕНИЙ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ КРИМУ В 2004 РОЦІ

Саме цього дня 70 років тому фашистські окупанти розпочали задалегідь сплановану акцію з етніциду євреїв та кримчаків (кримських євреїв) і добилися загалом у цій справі неабиякого успіху – кількість єврейського населення у світі за роки Другої

світової війни зменшилася на третину.

11 грудня цей процес розпочався і у Сімферополі, в результаті чого єврейське та кримчацьке мирне населення за кілька днів недорахувалося 14 тисяч своїх рідних і близьких.

Трагедія навряд чи має аналоги у світовій практиці. Людей спочатку поселяли у гетто, аби відділити їх від представників інших національностей, а потім нищили фізично.

Про те, як гнали сімферопольських євреїв до місця катування

(10-й км Феодосійського шосе) можна прочитати в літературних творах («Ров» кримчака Олександра Ткаченка, «Я это видел» — Іллі Сельвінського, і хоча останній твір стосується не Сімферополя, але ситуація – аналогічна, і за силою громадянського звучання та проникливості, на мою думку, він просто не може мати подібних). Живі і досі свідки тих жахів, живі і їхні діти, онуки, правнуки, яким старші розповідали про пережите.

(Продовження на 3-й стор.)

Голова Кримської асоціації «Праведників народів світу» Дмитро Омелянюк виступає на траурному мітингу

«БІЛІ ПЛЯМИ» ІСТОРІЇ

ДЖАНКОЙСЬКИЙ ГОЛОКОСТ

стор. 5

20 ГРУДНЯ – ДЕНЬ МІЛІЦІЇ

БУРЕМНІ ДЕВ'ЯНОСТІ: БИТВА ЗА КРИМ. ПРИБИРКАННЯ БАНДИТИЗМУ

стор. 6

НАРОДО-ЗНАВСТВО

ВЕЧОРНИЦІ НА АНДРІЯ В СЕВАСТОПОЛІ

стор. 14

КАЗИМ, НАРОДЖЕНИЙ В СОРОЧЦІ

— Дідусю, розкажи, будь ласка, як ви виживали під час окупації, — запитав я якось свого дідуся Абдурешита.

Він довго мовчав, задумавшись. Брови його були насуспенні. Я розумів, як важко йому це згадувати.

— Бекір, принеси, будь ласка, води, — сказав він трохи захриплим голосом.

Я швидко збігав на кухню і приніс склянку холодної води. Дід, зробивши кілька ковтків, відкашлявся і запитав мене:

— Що саме тебе цікавить?

— Як ви жили під час окупації? Багато було у вас в селі німців? Як вони поводитися? Як ви там виживали? — запитав я.

— Це був важкий час, — продовжив дід, — у нашому селі Акманай жили в основному кримські татари. Крім них було кілька російських і українських сімей. Під час окупації в селі стояв німецький взвод, який іноді змінювали румунські солдати. Справа в тому, що наше село було на березі моря. Німці, боячись висадки радянського десанту або диверсантів, охороняли берег. З 20 години вечора до 6 години ранку вони ввели

комендантський час, жителям села під страхом смерті категорично заборонялося виходити з дому.

Німці вивісили спеціальні оголошення про те, що за надання допомоги та приховування поранених радянських солдатів — розстріл. Там було сказано, що за кожного вбитого німецького або румунського солдата буде розстріляно 15 заручників, а за вбитого офіцера — 50. Тривалий час у селі було спокійно, оскільки партизанів у наших краях не було. Вони могли діяти в лісових районах Криму, а у нас був голий степ. Німці особливо не докучали, але щодня виганяли людей на різні роботи, примушували заривати протитанкові рови й окопи, ремонтувати дороги та мости. Окрім цього, вони ввели податки і здачу продовольства для потреб армії. І це в той час, коли люди самі відчували нестачу їжі.

А одного разу стався такий випадок. Пізно ввечері на дорозі, що веде до млина, був кимось убитий німецький солдат. Уранці в село прибув каральний загін. Офіцер наказав старості зібрати всіх мешканців села біля комендатури. Коли

люди були зібрані, солдати виштовхали з натовпу 15 заручників і поставили їх під посилену охорону. Серед них, пригадує дідусь, опинився його товариш і однокласник Казим. Це був високий, не за віком розумний хлопець. У школі він був одним з кращих і мріяв стати лікарем. Назрівало щось трагічне... До жителів села Акманай через перекладача знову

звернувся німецький офіцер:

— Вчора пізно ввечері, — почав він, — кимось із мешканців вашого села був убитий німецький солдат. Ми повинні покарати бандита. Якщо до 18.00 злочинець не з'явиться або ви не допоможете нам його знайти, то всі заручники сьогодні увечері будуть розстріляні.

(Закінчення на 4-й стор.)

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети «Кримська світлиця» нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства «Просвіта» «Будівничий України»

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована Міністерством юстиції України
Ресстраційне свідоцтво КВ № 12042-913ПР від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються. Літвування з читачами - на сторінках газети.
Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора - (0652) 51-13-24
відділів - 51-13-25

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, 2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua

Друкарня:
ТОВ «Мега-Поліграф»
вул. Марка Вовчка, 12/14
Київ, 04073

Видавець - ДП «Газетно-журнальне видавництво Міністерства культури і туризму України»
Директор
Олеся БІЛІШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1, тел./факс (044) 498-23-63
Р/р 37128003000584 в УДК у м. Києві МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail: vidavnictvo@gmail.com

Передплата кампанія на видання ДП «Газетно-журнальне видавництво Міністерства культури України», в т. ч. і на тижневик «Кримська світлиця», здійснюється за наступними реквізитами: вул. Васильківська, 1, м. Київ, 03040, 2 поверх, 6 корпус. Відповідальна особа за передплату - Іван Порхун.
Тел./факс (044) 498-23-64.

АНАТОЛІЙ МОГИЛЬОВ НАЗВАВ ПРІОРИТЕТИ

Пріоритетним завданням кримського уряду глава Радміну АРК Анатолій Могильов назвав стримування цін на всі види товарів для населення, повідомляє кореспондент УКРІНФОРМУ.
«Ціни у Криму повинні бути не вищими, ніж загальною в Україні — це наше пріоритетне завдання і на це зараз спрямована робота уряду», — зазначив

А.Могильов на прес-конференції за підсумками засідання Ради міністрів АРК.
За словами прем'єра, стабілізувати ціни на продукти в автономії вдається завдяки ціновій політиці на ринку нафтопродуктів.
«Нам вдалося стабілізувати ціни на ринку нафтопродуктів і привести їх у відповідність з ціною по всій країні», — підкреслив

глава Радміну АРК.
Анатолій Могильов повідомив також, що Глава держави дав йому доручення щодо необхідності прискорення реформи у земельній сфері, в системі державного управління і в охороні здоров'я.
«Необхідно не зупинятися на шляху перетворень, а рухатися вперед, щоб реформи йшли інтенсивніше і швидше — це доручення, яке дав Президент України», — сказав прем'єр.
Гульнара КУРТАЛІЄВА

У СІМФЕРОПОЛІ ВШАНУВАЛИ УЧАСНИКІВ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

12 грудня у Сімферополі відбувся урочистий захід, присвячений Дню вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. У зібранні взяли участь виконуючий обов'язки Постійного Представника Президента України в АР Крим Віктор Плакіда, голова Постійної комісії Верховної Ради автономії з соціальних питань, охорони здоров'я і у справах ветеранів Петро Запорожець, міністр соціальної політики АР Крим Олена Семичастна, керівники громадських і благодійних організацій та учасники ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС.
«Одним із пріоритетних завдань, окреслених в Указі Президента України, визна-

чено посилення уваги з боку органів влади до повсякденних потреб громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС», — вручаючи ветеранам-ліквідаторам відзнаки Представництва Президента України в АР Крим, підкреслив Віктор Плакіда. — «Відлуння Чорнобилья стихне не швидко. Але ми повинні з оптимізмом дивитися у майбутнє, вчитися на помилках, робити все, що від нас залежить, щоб подібна катастрофа більше не повторилася на нашій землі».
Прес-служба Постійного Представника Президента України в АР Крим

ТИМ ЧАСОМ...

БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ З ПЕРЕВІРЕНИХ ЧОРНОБИЛЬЦІВ МОЖУТЬ ВТРАТИТИ СВІЙ СТАТУС?

Більше половини з перевірених чорнобильців, чий статус викликає сумнів у громадських організацій, можуть позбутися своїх пільг. Про це сказав у інтерв'ю кореспондентові УКРІНФОРМУ президент ВГО «Союз Чорнобиль України» Юрій Андреев.
«Думаю, тисяч 15 чи 20 доведеться перевірити. Більше половини з них втратять статус однозначно. Мало того, їм доведеться ще відшкодувати збиток державі за те, що незаконно отримували пільги, пенсії, компенсації, які вимірюються десятками

тисяч гривень», — заявив Ю. Андреев.
При цьому, на його думку, йтиметься й про відповідне покарання.
«Тобто стаття буде не просто за шахрайство або підробку документів, а за розкрадання бюджетних коштів у особливо великих розмірах. Це «потягне» до 10 років позбавлення волі із конфіскацією майна», — переконаний лідер громадської організації чорнобильців.
За його словами, одних зусиль прокуратури буде недостатньо: «Основну роль тут має відіграти спе-

ціальна міжвідомча комісія на кшталт такої, яка існувала раніше при Міністерстві з надзвичайних ситуацій. Це був фаховий і доволі безкомпромісний орган, куди входили працівники правоохоронних органів, різних міністерств та відомств. До речі, й нині така комісія ніби існує при Мінсоцполітики, однак про яку її дієвість можна говорити, якщо вона не збиралася вже роки три. Тому «Союз Чорнобиль України» ініціюватиме поновлення її роботи. А те, що у керівництва нинішнього уряду нарешті з'явилася воля і бажання зайнятися ось цими чорнобильськими мародерами, ми лише вітаємо».
Наталія АНДРУСЕНКО

ВІД ІНФАРКТУ ПОМЕР ДРУГИЙ ЧОРНОБИЛЕЦЬ — УЧАСНИК АКЦІЇ ПРОТЕСТУ

Цього тижня в м. Макіївка Донецької області відбулися похорони чорнобильця — учасника акції протесту в Донецьку Віталія Власова. Про це повідомив кореспондентові УНІАН один з членів ініціативної групи протестувальників інвалідів-чорнобильців у Донецьку Володимир Сумароков.

За його словами, В. Власов, якому було 58 років, «щодня приїжджав підтримати акцію, хотів бути учасником голодування, але у зв'язку з тим, що в нього був цукровий діабет, його не допустили до голодування».
«Він щодня приїжджав. Наскільки мені відомо, з неділі на понеділок його швидка забрала, і він помер від інфаркту», — сказав В. Сумароков.
Провели В. Власова в останню путь його товариші-чорнобильці, які брали участь разом з ним в акції протесту...

НЕ ЗІПСУЙТЕ СОБІ СВЯТО!

10 грудня за медичною допомогою в Сакську міськрайлікарню звернувся 18-річний житель одного з сіл Сакського району, який постраждав від вибуху петарди. Після огляду пацієнта травматолог поставив потерпілому діагноз: забита рана, відкритий перелом нижньої щелепи, множинні рани і подряпини обличчя.
Під час проведення перевірки за фактом отримання тілесних ушкоджень було встановлено, що того дня молодик вирішив перевірити якість піротехнічної продукції, придбаній ним напередодні. Коли ж не вибухнула петарда, молодий чоловік підійшов до місця її падіння, сподіваючись, мабуть, розібратися в причині. Як тільки любитель піротехніки нахилився до бракованої петарди, стався вибух.

Через свій необдуманий вчинок і необережність при поводженні з піротехнікою, хлопець перебуватиме на лікуванні як мінімум місяць.
А всім громадянам, які не хочуть відзначити Новорічні та Різдвяні свята в лікарні, нагадуємо, що вберегти себе від нещасних випадків ви можете при дотриманні простих рекомендацій:
1. Купувати піротехнічні вироби необхідно тільки у спеціалізованих магазинах, і в жодному разі на ринках. При цьому необхідно перевіряти наявність Інструкції українською мовою, відповідно до якої здійснюється застосування піротехніки в побуті. При відсутності такої, піротехнічний виріб вважається контрафактним, придбання та використання якого заборонено.
2. Забороняється:

— застосування тих побутових піротехнічних виробів, які можуть створити небезпеку травмування людей осколками, горючими елементами та їх рухомими частинами;
— здійснювати з піротехнічними виробами такі дії: кидати, ударяти по них будь-яким предметом, тягти за гніт;
— переносити в кишенях, під одягом, зберігати без упаковок; залишати без нагляду, переробляти і розбирати;
— використовувати вироби 2-го і 3-го класу небезпеки особам молодше 18 років;
— використовувати вироби, які створюють ефекти на висоті або шумові ефекти, ближче ста метрів від лікарень, церков, дитячих устань, шкіл, будинків для людей похилого віку та інших громадських споруд і житлових будинків;

ОРДЕН КОМПОЗИТОРУ

10 грудня Президент України Віктор Янукович нагородив видатного українського композитора Ігоря Поклада орденем «За заслуги» II ступеня, повідомили УНІАН в Адміністрації Президента.
Композитора, як зазначено в президентському указі, нагороджено «за значний особистий внесок у розвиток вітчизняного музичного мистецтва, багаторічну плідну творчу діяльність та високу професійну майстерність».
Нагороду ювілярові вручила радник Президента України Ганна Герман, яка приїхала до селища Ворзель під Києвом, де мешкає композитор. Приймаючи державну нагороду, І. Поклад висловив сподівання, що «про українську музику завжди дбатимуть на найвищому державному рівні». Композитор розповів про те, що мріє «про постановку своєї опери, яку він написав ще десять років тому, але яка досі не побачила сцену через брак коштів».

Ігор Поклад народився 10 грудня 1941 року. Закінчив Київську консерваторію. Заслужений діяч мистецтв УРСР, народний артист України, лауреат Шевченківської премії. Автор понад 500 пісень (серед них знамениті «Зелен-клен», «Кохана», «Чарівна скрипка», «Дикі гуси», «Тиха вода», «Пісня про матір»), симфонічних творів, понад 20 мюзиклів, музики до більш ніж 60 художніх та мультиплікаційних фільмів.

ВЕРХОВНА РАДА УХВАЛИЛА РІШЕННЯ ВІДЗНАЧИТИ 80-РІЧЧЯ БОГАТИКОВА

Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про відзначення 80-річчя з дня народження видатного естрадного співака Юрія Богатикова». Як передає кореспондент УНІАН, за це рішення проголосували 239 із 255 народних депутатів, зареєстрованих у сесійній залі.
У постанові зазначається, що 29 лютого 2012 року виповнюється 80 років від дня народження народного артиста СРСР і України, заслуженого діяча мистецтв Автономної Республіки Крим, кавалера ордена України «За заслуги» усіх трьох ступенів, повного кавалера орденів «Шахтарської слави», ордена «Дружби» Російської Федерації — Юрія Богатикова.
Верховна Рада постановила рекомендувати Раді міністрів Автономної Республіки Крим, Донецькій, Луганській та Харківській обласним державним адміністраціям урочисто відзначити 80-річчя від дня народження видатного співака Ю. Богатикова, передбачивши проведення урочистих зборів представників громадських та мистецьких організацій.
Крім того, Верховна Рада рекомендує Міністерству культури України у зв'язку із 80-річчям Ю. Богатикова провести урочисте засідання за участі представників громадських та мистецьких організацій на державному рівні.
Кабінет Міністрів України має передбачити виділення необхідних коштів на проведення зазначених заходів.

Юрій Йосипович Богатиков (29 лютого 1932 р. — 8 грудня 2002 р.) народився в м. Рикове, нині Єнакієве, Донецької області. Навчався у Харкові. Працював у Харківській, Луганській та Кримській філармоніях. Член худради при Міністерстві культури СРСР. З 1992 року — художній керівник Кримської філармонії. Жив у Ялті.

— кидати приведені в дію вироби під ноги перехожих, із вікон і з балконів, здійснювати феєрверки з дахів будинків та інші дії, від яких можуть постраждати люди або майно;
— використовувати вироби особам, які перебувають у нетверезому стані.
Також необхідно нагадати всім громадянам, що суворо забороняється застосування споживачами побутових піротехнічних засобів у заборонений рішеннями органів місцевого самоврядування час, за винятком днів святкування Нового року в ніч з 31 грудня на 1 січня.
Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту населення від впливу шуму винні будуть притягуватися до відповідальності згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення. У разі затримання з піротехнічними пристроями осіб, які не досягли 16-річного віку, до відповідальності будуть притягуватися їхні батьки.
Згідно зі ст. 195-6 КУпАП порушення порядку виготовлення, зберігання, перевезення, торгівлі та використання піротехнічних засобів тягне за собою накладення штрафу до 1020 гривень з конфіскацією піротехнічних засобів. Ті самі дії, вчинені особою повторно протягом року, караються штрафом до 1700 гривень, також з конфіскацією піротехнічних засобів.
Про факти незаконної реалізації піротехнічних виробів, а також порушень порядку їхнього використання, просимо повідомляти в міліцію за відомим усім номером телефону 102 для вжиття заходів реагування.
Ірина БЕСАРАБ
(Сектор зв'язків з громадськістю ГУМВС України в АР Крим)

ЩОБ НЕ ПОВТОРИЛОСЯ...

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

Видана до цієї дати Кримським республіканським єврейським товариством «Яд езра — рука допомоги» газета містить чимало конкретних спогадів про трагічні події, та не буду їх цитувати, бо маю власні майже спогади, які дісталися мені у спадок від рідних і друзів.

Моя 93-річна мати, котра мешкала тоді на Сумщині, часто розповідала про багатітну єврейську родину, де господиня була українкою. Вона сама попросила стратити її разом з чоловіком і дітьми, без яких не мала що робити на цьому світі. На такі акції зганяли все місцеве населення, аби дивилися і бачили, що буде з ними, якщо переховуватимуть євреїв. Та на старшу сестру матері Галину це не вплинуло, вона продовжувала рятувати і врятувала подругу.

Назавжди запам'яталося і одне з оповідань, яке я редагувала, моряка дальнього плавання, нині теж, як і Галина, покійного Бориса Корди. Його мати раптом на вечерю почала брати собі замість однієї дві картоплини. Кмітливий Боря, простеживши за нею, віднайшов на горіші чорняву дівчинку свого віку, але не подавав виду, що має нову приятельку. Та раптом розпочалася увалба. Першим до садиби увірвався місцевий поліцей і прожогом — на горіше. Повернувшись розчарований і доповів фашистам: «Нікого!» А потім ледь помітно підморгнув Бориній матусі. Якою була подальша доля того поліцей? Він не став Праведником України і, швидше за все, радянські війська його просто знищили.

Це я про те, як на кривавому зломі долі вони виблискували яскравим небесним світлом, являючи собою диво любові і самозречення. Про дещо подібне розповів і Праведник України, голова Кримської асоціації милосердя рятівників «Праведники народів світу» Дмитро Омелянюк на траурному мітингу, що відбувся на місці розстрілу єврейських та кримчацьких мирних жителів на 10-му кілометрі Феодосійського шосе:

— Був сніжний морозний день. Матір з 5-річною дочкою Людмилою везли на місце страти. Раптом вона напружилася і викинула дитину у вікно прямо в сніжний намет. Невідома жінка її врятувала, виходила. Сосунува Людмила Іванівна, за матір'ю єврейка, а за батьком, який загинув у перші дні війни, — слов'янка, зараз мешкає в Сімферополі. Та, на жаль, вона не має даних

про свою рятівницю. Сьогодні в Криму проживає 97 Праведників світу і 238 — України. А скільки тих, про чий героїчний вчинок ще нікому не відомо та й навряд чи про них хтось дізнається?

Так, ми ніколи не дізнаємося усієї правди. Боляче було спостерігати, як Дмитро Степанович уже останнім проривався до мікрофона, а його відтісняли, певне, через не досить респектабельний вигляд, намагаючись оголошити мітинг закритим. У той час, як понад 10 років Д. Омелянюк, сьогодні вже майже сліпий, хворий і старенький, займається пошуком людей, котрі, ризикуючи життям, допомагали євреям врятуватися. Такими були і його власні батьки. Та дбає він насамперед не про цих людей, для яких вже не має особливого значення, чи посадять на їхню честь в алей Праведників дерево, дбає він про єврейський народ, аби захистити його назавжди від будь-яких агресивних зазіхань, і це стало долею Дмитра Степановича.

Але ведучого мітингу про це явно не попередили — він охоче надавав слово людям у гарному вбранні, відомим своїми державними посадами, для яких це щоденна робота — виступати на тому чи іншому заході. Але лише з Дмитром Степановичем я переконана: якщо не приведи Господи, світ знову збожеволіє, він закриє своїм худеньким тілом єврейських друзів. Так само зробить і його улюблений онук Миколайчик, вихований дідузем.

Ні, я зовсім не маю на меті посіяти сумнів у широті інших промовців, переважно більшість яких була євреями. Та на місці організаторів заходу особисто я вклонила б такій людині, яка не на словах, а на ділі несе в життя міжнародну злагоду та порозуміння, не задля самого Дмитра Степановича, а задля Миколайчика і його однолітків, котрим теж по 14-16 років.

Що ж до влади, то тут були представлені усі її гілки. Від Ради міністрів промовляла заступниця прем'єр-міністра Анастасія Могильова Ольга Удовіна. Від Верховної Ради АРК — теж заступник голови Григорій Іоффе, від Представництва Президента України в Криму — в. о. Постійного Представника Віктор Плакіда. Не оминула увагою подію і міська влада. Задля траурної дати прибув на півострів також депутат ВР України Борис Дейч.

Він зауважив, що сьогодні, незалежно від національності, ми прийшли вклонитися праху замучених людей, се-

ред яких були представники різних професій, котрі так і забрали із собою нездійсненними усі свої мрії. «Пам'ять про цю катастрофу — обов'язок кожної людини», — завершив він свою думку.

Привертала увагу присутніх і слова промовців, пов'язані з проявами неонацизму та тоталітаризму у нашому суспільстві. Так було і раніше. Лише зі спорудженням саркофага мародери і недолюдки припинили ганьбити прах загиблих. Виділення на це державних коштів значною мірою стало реальністю завдяки поезії А. Вознесенського, яка сколихнула громадську думку. Взагалі ж кошти на пам'ятник збирали кримчацька та єврейська громади ще в 1956 році.

Голова Республіканського єврейського товариства «Яд езра» Олександр Глубочанський повідомив, що бував тут з батьками навіть раніше — з 1947 року. А вже в їхній родині пішло на війну 9 чоловіків і 7 з них загинуло. А пам'ятник на місці розстрілу євреїв вперше було встановлено ще у 1946 році.

Зараз він у черговий раз оновився, і шлях до нього не заростає травною, бо сюди приходять люди не лише раз на рік. Постояти, подумати, помолитися...

Молитва кримчака Іллі Борохова, яку він виголосив російською мовою, зрозуміла кожному. Вона схожа на християнську молитву «Оптим худеньким тілом єврейських друзів. Так само зробить і його улюблений онук Миколайчик, вихований дідузем.

Ні, я зовсім не маю на меті посіяти сумнів у широті інших промовців, переважно більшість яких була євреями. Та на місці організаторів заходу особисто я вклонила б такій людині, яка не на словах, а на ділі несе в життя міжнародну злагоду та порозуміння, не задля самого Дмитра Степановича, а задля Миколайчика і його однолітків, котрим теж по 14-16 років.

Що ж до влади, то тут були представлені усі її гілки. Від Ради міністрів промовляла заступниця прем'єр-міністра Анастасія Могильова Ольга Удовіна. Від Верховної Ради АРК — теж заступник голови Григорій Іоффе, від Представництва Президента України в Криму — в. о. Постійного Представника Віктор Плакіда. Не оминула увагою подію і міська влада. Задля траурної дати прибув на півострів також депутат ВР України Борис Дейч.

Він зауважив, що сьогодні, незалежно від національності, ми прийшли вклонитися праху замучених людей, се-

ред яких були представники різних професій, котрі так і забрали із собою нездійсненними усі свої мрії. «Пам'ять про цю катастрофу — обов'язок кожної людини», — завершив він свою думку.

нами, і сподіватися, що вони теж моляться за нас. Обіцяю, що наша держава вже ніколи не допустить таких торгтур для свого народу, — заявив він.

Ніколи більше... Цими словами супроводжувався і концерт-реквієм, який відбувся ввечері в Кримському академічному українському музичному театрі. Важко навіть уявити, скільки зусиль, любові і турботи, не говорячи вже про кошти, було вкладено його організаторами, аби це дійство пройшло на такому високому рівні. А серед них — і єврейський благодійний центр «Хесед Шимон», і владні структури, і просто окремі родини. Загальне враження таке: євреї вмють любити свій народ, а нам цьому ще навчатися й навчатися.

І хоча концертна програма пов'язувалася в єдине ціле аматорським сценарієм, але натхнення, з яким виконували свої ролі маленькі і вже дорослі артисти, дозволяло не помічати те, чого хотілося б не помітити. А сюжет простий. Перед тим, як батька вбили фашисти, він встиг заховати двох донечок під ліжком, далі — їхні поневіряння та запитання в нікуди: «Чому люди вбивають одне одного?» Ця історія супроводжувалася виступами високопрофесійних співаків, танцюристів, серед яких — Майя Бережна, Марія Майборода, Світлана Кучеренко, Наталя Крет та інші.

Не знаю, хто був майстром з аранжування, але величезна свіча по центру, кошики з квітами, мінливе освітлення, яке робило виразнішими ті чи інші сценічні дії, немовби справжні зорі над сценою і обабіч, — усе це разом створювало саме ту атмосферу, якою і було просякнуте дійство. І чим молодшими, чим прекраснішими і досконалішими були артисти, тим більше хотілося вигукнути: «Ні! Вони мають право на життя і щастя, не чіпайте їх, злі сили!» А тим часом пісні

заслугою артистки АР Крим Наталі Крет просто перевертала душу, бо в них — безодня емоцій, які насправді переживає співачка, вболіваючи за долю свого народу.

Водночас поряд зі сценою «пливли» документальні кадри з воєнної хроніки: в очах жінок і дітей, одяг яких вже помічено шестикутними жовтими зірками, — біль і надія, але вони без страху дивляться в камеру — адже та не стріляє. А ось вони, у смугастих халатах, вже за колючим дротом, і дитя показує свій табірний номер на руці, але в очах — все ще біль і надія. То що ж далі?

Хлопчик і молода дівчина застигли з піднятими вгору руками. Її очей не видно. Вона дивиться туди, де її рухами керує смерть. А це — дорослі чоловіки, один — напівроздягнений, без черевики. Незабаром — безліч родинних фотографій, на яких чомусь ніхто не посміхається. Невже вони, ці люди, знали заздалегідь свою долю? Їхні риси обличчя для мене сьогодні — це риси мучеників, в яких закарбувався особливий неземний смисл, незрозумілий ні святим отцям, ні грішникам. За що?!

А ще переді мною (в думках) — траурна вранішня це-

ремонія. Скільки там людей! Вони приїхали чотирма величезними автобусами, де не лише сісти, але й стати було ніде. У них інші зачіски, інший одяг, ніж на фото. І вони сказали перед прахом своїх рідних і незнайомих: «Ніколи більше». Відчувається, ці люди готові стримати своє слово, чого б це їм не коштувало.

Але... Сьогодні чимало політиків намагаються обезбарвити події 1941-1945 років. І війна та вже була не Вітчизняна, а лише Друга світова, і до нас мала такий самий стосунок, як і до далеких заморських країн, і її дієвими особами були всього лише два тирані. А при чому тоді оці нескінченні списки жертв Голокосту? При чому мій братик, що загинув дворічним, та мій дідуся, якого втопили у колодязі? Всі вони — не родичі жодному із тих «фюрерів».

Тому хочу нагадати: доки кожен із нас не буде готовий взяти на себе особисту відповідальність за все, що відбувається навколо, дозволяючи собою маніпулювати, грішціна нашим найширшим клятвам. І навіть якщо увесь світ скаже: «Забудьте!» — маємо пам'ятати.

Тамара СОЛОВЕЙ
Фото О. Носаненка

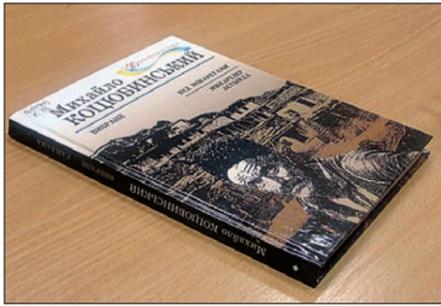
КВІТКА НА КАМЕНІ

Відомо, що український письменник Михайло Коцюбинський на рубежі XIX–XX століть двічі побував у Криму в складі фольклорної комісії. У Бахчисараї, селах чорноморського Південно-бережжя він вивчав життя і побут місцевого населення, намагаючись зрозуміти насамперед його національний світогляд, релігійні вірування, світосприймання і світовідчуття, звичаї і традиції, radoщі і турботи, сподівання і мрії. Результатом цих досліджень після повернення в рідний Чернігів стало написання трьох художніх творів кримського циклу: оповідання «Під мінаретами», нарис «В путях шайтана» та акварелі «На камені».

Епізоди, взяті з життя кримських татар, письменник описує до дрібних подробиць такими живописними мазками художності, що вони здаються реальними кадрами документального фільму. Нещодавно було здійснено їхнє нове перевидання, але на цей раз до української мови оригіналу додано кримськотатарський варіант у перекладі відомого кримськотатарського поета, заслуженого діяча мистецтва України Юнуса Кандима. Його дружина, завідувач редакційно-видавничого відділу Всеукраїнського інформаційно-культурного центру Сабріє Кандимова на презентації но-

вого двомовного видання книги М. Коцюбинського «Під мінаретами» у Республіканській кримськотатарській бібліотеці ім. І. Гаспринського сказала, що цей переклад десять років пролежав в архівах поета, якого не стало в 2005 році, і тільки в нинішньому році його було видано тиражем три тисячі примірників на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за програмою «Українська книга» у сімферопольському видавництві «Таврія».

М. Коцюбинський органічно входить у внутрішній світ іншого народу, написав у передмові «Його зброя — любов і віра» Юнус Кандим. Унікаючи деталізації, тобто методу фотографічного ви-

дображення, автор штрихом починає розкривати внутрішній світ цього далекого йому народу, мови, світогляду, світосприймання, музики і колірної гами в усіх відтінках і колориті. Через долі простих людей автор порушує глобальні проблеми, для яких не існує географічних, геополітичних чи вузько національних кордонів, дає тверду, а місцями — гостру оцінку класовим і соціальним явищам, типам і характерам зображуваних персонажів.

В оповіданні «Під мінаретами» М. Коцюбинський розповідає про становище мусульман у Бахчисараї, їхню занедбаність і темноту, жертвою яких стало кохання Мір'єм і Рустема. Захитались основи старої віри, однак, щоб вони впали під новим словом, головні дійові особи закликають людей до освіти та європейської культури.

Трагічно обривається життя молодій татарській жінки Фатми — героїні акварелі «На камені», яка, протестуючи проти нелюбого їй чоловіка Мемета, втікає від нього в гори з молодим веслярем Алі. Втративши рівновагу на краю скелі, вона падає в море, а Алі гине від ножа її розгніваного чоловіка.

Без згоди дочки Емене обговорює батько її майбутнє з різником овець Мустафою за сюжетом нариса «В путях шайтана». А дівчина в цей момент носить у серці ідеал зовсім іншого хлопця — красеня-провідника Септара, хоч не сміє й очей на нього звести. Ввечері у свято Байраму старші і молодші чоловіки села біля підніжжя гори Аюдаг збираються поблизу стін генуезької башти, де у закопченій димом розколінні, як у дуслі великої деревини, вариться на розжарених вугіллях кава. Підібгавши за

Віктор Гуменюк

Сабріє Кандимова

східним звичаєм ноги, вони обговорюють на камені навколо вогню способи заробітків і баришів на землі та на морі, як жити далі відтисненим у гори решткам татар та чи стежкою правди «ходять» їхні слова.

Епізоди з життя кримських татар М. Коцюбинський наповнює ніжним ароматом художності, а в міркуваннях персонажів про життя краю загострює увагу на проблемах, що розхитують основи корінного народу. Написані пером майстра етюди створюють засобами художньої пластики і гармонії неповторний диптих унікальної, неповторної природи Криму та самобутньої культури кримських татар, в якій переплелися їхні радисті і біль.

На презентації книги було продемонстровано фільм про життя і творчість Ю. Кандима, його науково-дослідницьку роботу в галузях літературо- і мовознавства, лексики та бібліографії, переклади творів українських, російських, азербайджанських і турецьких письменників. Він багато зробив для зміцнення українсько-кримськотатарських культурних і літературних зв'язків.

«Нарешті набрав на машинці оповідання М. Коцюбинського «Під мінаретами». Чудове оповідання! — написав Ю. Кандим у своєму щоденнику 1 січня 1998 року. — Було б дуже добре, якби «Йилдиз» (журнал «Зірка») його надрукував. Треба відредагувати і набрати оповідання «На камені». Чомусь від Миколи Мірош-

ниченка (київський поет і перекладач — прим. автора) немає відповіді на лист. Швидко б він надіслав адресу будинку-музею М. Коцюбинського в Чернігові. Хочу туди з'їздити. Потрібно кожен рядок оповідань М. Коцюбинського, присвячених Криму і кримським татарам, перекласти кримськотатарською мовою. Було б непогано видати їх окремою книгою. Це необхідно. Народ духовно потребує таких творів».

Виданням збірника «Під мінаретами» реалізовано цей задум Ю. Кандима, який є внеском не лише в українську та кримськотатарську літературу, а й у світову. Його друзі, учні та колеги — професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри української літератури Таврійського національного університету ім. В. Вернадського Віктор Гуменюк, письменник і видавець Валерій Басиров, кримськотатарський поет, завідувач відділу кримськотатарської газети «Яни дюнья» («Новий світ») Сейран Сулейман та інші висловили сподівання, що будуть знайдені кошти на видання другим томом ще одного перекладеного Ю. Кандимом кримськотатарською мовою твору М. Коцюбинського — «Фата моргана». Такі двомовні літературні проекти, як спільна духовна спадщина, сприяють розширенню діалогу між культурами українського та кримськотатарського народів, їх взаєморозумінню, взаємопроникненню та взаємозбагаченню.

Валентина НАСТІНА

Спомин про Юнуса Кандима...

КАЗИМ, НАРОДЖЕНИЙ В СОРОЧЦІ

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

Люди почали плакати, не хотіли покидати площу, тому що серед заручників були їхні близькі родичі — батьки, матері, сестри, брати і діти. Але людей розігнали по домівках силою. Настав вечір. На площі зібрали всіх мешканців села. Комендант поглядав на годинник. Коли стрілки показали 18.00, він востаннє запитав акманайців: — Час вийшов, я чекаю. Винний у загибелі німецького солдата повинен понести покарання.

Перекладач, який стояв поруч, тут же переклав його слова.

— Рахую до трьох — почав офіцер, — айн... Натопв акманайців завмер. Стояла убивча тиша, чути було удари хвиль об прибережне каміння. На морі почався приплив.

— Цвай... — сказав офіцер і пильно оглянув натовп з одного краю до іншого, ніби виглядав когось.

Коли він сказав «драй», люди почали плакати, рити, щось кричати, вони не розуміли, а вірніше, не хотіли розуміти і вірити, що зараз на їхніх очах будуть вбиті абсолютно безвинні люди — їхні родичі... Оточення німецьких солдатів ледве стримувало натовп. Заручники, яких підвели до стіни колишньої колгоспної комори, приречено дивилися в натовп, вишукуючи серед них своїх близьких та подумки прощаючись з ними. Розстрільна команда, що складалася з кількох автоматників, була готова виконати наказ. Після слова «драй», сказаного комендантом, пролунала команда «Фойер!» — «Вогонь!»

Пролунали довгі автоматні черги. Заручники один за одним падали на землю. Коли все скінчилося, автоматники короткими чергами добивали пораних, але ще живих людей. Через п'ять хвилин каральний загін на чолі з комендантом поїхав з села. Люди з плачем і криками проклять на адресу катів кинулися до місця страти...

Серед них була мати Казима, тітка Мер'єм. Вона ледве дійшла до лежачого на землі сина і раптом не своїм голосом закричала: «Він живий! Він живий!» Люди допомогли Казиму присісти. Він був поранений в ногу і в плече і стівав кров'ю. Але найдивніше, це те, що він був живий! Тут же хтось із жінок розірвав на ганчірки щось зі свого спіднього, перев'язавши рани Казима. Потім його забрали додому.

Тітонька Мер'єм та її близькі робили все можливе, щоб поставити його на ноги. Йому нечувано пощастило, рани були наскрізні. Хороший догляд, турбота близьких зробили свою справу — Казим швидко пішов на поправку. Всі говорили, що він народився в сорочці. Уже через місяць він вільно пересувався по дому. Сам Казим вважав той день своїм другим днем народження. Про те, що він залишився живим, знало все село, але ніхто не доніс про це німцям. Але він був змушений ховатися аж до звільнення Акманаю Радянською армією.

Цей випадок надовго залишився в пам'яті односельців. Матері та близькі розстріляних заручників проклинали і фашистів, і того «горе-героя», який став причиною загибелі

Бекір Аблаєв

їхніх близьких.

Після цього дід додав: — Ми так і не дізналися, хто це зробив. Можливо, він був серед розстріляних заручників, так і не посмівши зізнатися у своєму «подвигу». Або ж стояв у натовпі акманайців і мовчки спостерігав за стратою своїх односельців. Але я впевнений: якщо він залишився живий, то страчені

являлися йому щонаочі в жахливих снах. Якщо є живі свідки цієї трагедії з числа колишніх акманайців, вони підтвердять правдивість цієї історії, — сказав дідусь.

— Дідусю, а де зараз цей Казим, ти що-небудь чув про його подальшу долю? Він живий? — запитав я.

— Розумієш, Бекір, під час війни, депортації загинуло та померло стільки людей... Хоча після війни я запитував у тих акманайців, яким пощастило вціліти, про його долю, але, на жаль, ніхто нічого не чув. Хочеться вірити, що він живий, можливо, залишився його нащадки. І звичайно, було б добре, якби хто-небудь з них відгукнувся. Хоча минуло стільки років...

Ось таку сумну історію, яка сталася в селі Акманай під час війни, розповів мені дідусь Абдурешит.

Бекір АБЛАЄВ, учень 7 класу Нижньогірської загальноосвітньої школи № 2 в Криму

5

П'ятниця, 16 грудня 2011 року

«Білі плями» історії

ДЖАНКОЙСЬКИЙ ГОЛОКОСТ

Минуло вже 70 років з того часу, як у середині листопада 1941 року майже вся територія Криму, за винятком Севастопольського оборонного району, була окупована німецько-фашистськими військами. Загарбники пунктуально вводили «новий порядок» і педантично його виконували, показуючи своє нелюдське обличчя. По всіх містах і селах розвішувались накази німецьких комендатур, які закінчувались словом: «Розстріл». Одночасно з партійними та господарськими керівниками, командирами і політруками Червоної Армії, комсомольцями та активістами, партизанами, підпільниками та їхніми родинами, одними з перших жертв окупаційного режиму стали представники єврейського народу та кримчаки. Почався справжній геноцид за національною ознакою.

Крим також був одним із «полігонів» для здійснення фашистської расової теорії з метою вилучення життєвого простору для «вищої» арійської раси. В усіх містах з'явилися «Оголошення населенню Головнокомандувача германських військ», в яких євреям наказувалося терміново зареєструватися і носити на обох руках білу пов'язку із зображенням шестикутної зірки Давида. (Саме так зараз виглядає державний прапор Ізраїлю). Євреям заборонялося вільне пересування і переселення з одного місця на інше. Всі євреї обох статей були перебувати в розпорядженні старійшини громади, який призначав їх на роботи. І уточнювалось, що на найважчі і найбрудніші роботи.

Через кілька днів німецька окупаційна влада видала новий наказ: «Усі євреї повинні носити єврейську зірку на своєму костюмі. Ця зірка Давида повинна бути у кожного єврея закріплена на грудях і спині. Ці знаки євреї повинні самі собі зробити. Євреї, які цьому наказу не підкоряться, будуть розстріляні...» Цей же наказ вимагав, щоб євреї терміново здали всі наявні гроші і цінності. За невиконання — розстріл. Потім фашисти почали масове знищення євреїв.

Першими «Кримський голокост» відчули мешканці Євпаторії, яку окупували 31 жовтня. А вже 25 листопада єврейське населення міста було повністю знищено на Красній Горці. Вжити вдалося тільки двом. Феодосію німці захопили 3 листопада, а вже 4 грудня з євреями було покінчено. Не вижив ніхто. 8 тисяч людей було

розстріляно протитанковому рову біля заводу «Механік».

Сімферополь було захоплено 2 листопада, а 11–13 грудня були проведені акції зі знищення єврейського населення в районі сумнозвісного «Картопляного містечка». Було знищено 14 тисяч євреїв.

В Ялті, окупованій фашистами 8 листопада, масова екекція євреїв відбулась 18 грудня. Біля Масандрівських казарм було розстріляно 2000 людей. Ніхто не вижив. Але найбільш «скорострільна» акція зі знищення євреїв проводилась у Керчі. У захопленому після запеклих боїв 16 листопада місті «розстрільна» акція проводилась уже з 29 листопада до 29 грудня, незважаючи навіть на те, що 25 грудня почалась Керченсько-Феодосійська десантна операція. Складається враження, що нацисти, побоюючись швидкого розвитку операції, намагались якнайшвидше і будь-якими засобами знищити якомога більше євреїв, навіть живцем захопували приречених у Багеровському рову.

Не оминула трагічна участь і севастопольських євреїв. Після захоплення міста 1 липня 1942 року, вже 6 липня по місту були розвішані оголошення, а 12 липня почалися розстріли. Всього в Севастополі їх було розстріляно 4200 чоловік. До війни в Криму мешкало близько 70 тисяч євреїв. З них 44 тисячі було знищено. Подібна доля спіткала і кримчаків — було знищено 80% представників цього нечисленного народу.

Акції зі знищення євреїв відбувалися і в Джанкої, і в Джанкойському та Колайському (Азовському) районах, який зараз у складі сучасного Джанкойського району, та в інших районах степового Північного Криму. На околиці Джанкоя, біля пам'ятника «Танк», на місці розстрілу в протитанковому рову, як свідчить меморіальна дошка, 6666 людей — євреїв і частково червоноармійців, встановлена справжня «Стіна Скорботи», на якій зображено силует скорботної жінки зі свічкою.

У «Книзі печалі» Гітель Губенко мешканка села Шереп-Кермут Підгорна Анна Семенівна засвідчила розстріл 720 євреїв у січні 1942 року. Інший житель села — Панкеев Тимофій Олександрович, на початку лютого 1942 року бачив розстріл майже тисячі людей. За свідченнями обох очевидців, людей перед розстрілом повністю роздягали, а одяг ввозили до міста. Рів захопували

військовополонені, яких під конвоем приганяли татари-добровольці. (За свідченнями А. Мальгіна, нинішнього директора Кримського краєзнавчого музею, що наведені в його книзі «Партизанський рух та кримськотатарське питання», у 1941–1944 роках у Джанкої діяв 152-й кримськотатарський батальйон «Шума» та 14-та татарська рота самооборони).

Ще живі мешканці міста, діти війни, котрі були свідками справжнісінької бійни на околиці міста біля протитанкового рову. Ось що згадує Ніна Михайлівна Золотова (Будько): «У місті почалися розстріли. Особливо звірствували окупанти, знищуючи євреїв. Уперше я усвідомила, що війна — це кров і смерть, коли побачила, як розстрілюють невинних людей: роздягли і поставили перед ровом. У юрбі я побачила бабусиною сусіда та його сина Льову. Мить... і їх не стало». Ніна Михайлівна згадує одну деталь: одяг, знятий з євреїв, німці, як по бартеру, обмінювали на продукти харчування у місцевого населення. Бо легка промисловість, та ще й в умовах окупації, була відсутня, а одяг у людей позношувався.

А ще Ніна Михайлівна повідомила, що німецьку окупацію у Джанкої пережив один єврей — Яків Ольхович. І, що дивовижно, німці про це знали. Він був чоботарем, шив німецьким офіцерам чоботи на замовлення. А на бажання коменданта міста зшив лайкові рукавички його коханці (нічого приховувати, адже були і такі, прозвані в народі «німецькими підстилками» або «простирадлами»). А коли німці в Джанкої приступили до «остаточного вирішення єврейського питання», то Ольховича по черзі ховали сусіди в ямах, на городах до самого визволення під носом у того ж самого коменданта міста.

У свою чергу, комісар піонерської підпільної організації ім. К. Ворошилова Леонід Степанович Алексеев згадував, що під час визволення Джанкоя він з командиром організації Миколою Малушею прокрались на завод Наркомзему. Німці туди чомусь нікого не пускали під час окупації. І там, у приміщеннях, знайшли купи одягу і взуття — і дорослого, і дитячого. Леонід Степанович пригадав такий випадок: «Німці приїхали в гетто на «душоубці» і запропонували дітям «покататись», заманоючи їх у «машину смерті» цукерками. Навіть передбачливо дошку підставили. А потім двері наглухо зачи-

нили і на очах очманілих матерів завели мотори. Діти спочатку кричали, а потім усе стихло. Тільки струмки дитячої сечі протікали крізь щілини». «Поруч з ровом, — згадує Л. С. Алексеев, — було тирло (місце для збирання корів на випас). Там було заковано рейку, до якої прив'язували бика. Під час розстрілу євреїв особливо лютував начальник поліцаїв, такий собі «дядя Вася». Він виривав малолітніх дітей з рук матерів, хапав їх за ноги і з розмахом розбивав дитячі голови об рейку... Нам з Миколою Малушею вдалося заманити його на риболовлю, і там ми його прикринчили... Коли в комишах Микола дістав пістолет і виніс присуд, поліцай почав вимолювати пощаду, але Малуша сказав: «Ти знаєш, за що!» і влучив упритул, щоб менше було шуму від пострілу».

Свідчить про ті жахи і Надія Сергіївна Ломакова (у дитинстві — Варда. Це вона згадується в Історії міст та сіл УРСР у Кримській області). У неї була подруга — єврейська дівчина Етері. Євреям казали, що їх переселять, але куди — не казали. Надія з дитячої цікавості вирішила прослідкувати, куди людей поведуть і де буде жити її подруга. І побачила жакливу бійню на місці «переселення». Виявляється, у німців був такий жаргон, умовне слово, яке означало «переселення» на «той світ».

Пам'ятає про трагедію єврейського народу і Лариса Григорівна Зарниціна. Вона розповіла, що єврейське гетто у Джанкої існувало на території «Бринзотресту» (зараз на північно-східному розі перехрестя вулиць Інтернаціональної та Дзержинського (колишня Вокзальна) за рестораном «Геліос»). На жаль, навіть Кримський архів не має подібних даних. Це гетто існувало, принаймні ще в березні 1943 року. Бо 14 березня 2002 року Москаленко Валентина Вікторівна засвідчила в компетентних органах, що під час війни в місті Джанкоя фашисти мали п'ять концтаборів і один з них — єврейське гетто...

18 березня 1943 року сестри Лора та Поліна Зарниціни допомогли втекти з гетто десятирічній дівчині — Кларі Васильцевій, залишивши її у себе вдома до приходу Радянської Армії 11 квітня 1944 року. Маму Кларі звали Єва Берг. Дівчинку виводили на вулицю тільки вночі, аби ніхто її не бачив. Кларя Васильевна Скоробова і зараз мешкає в Керчі, неподалік від однієї зі своїх

Л. С. Алексеев

рятівниць — Лариси Григорівни Зарницінової.

Під час війни сім'я Зарниціних мешкала поруч із СШ № 1 по вулиці Інтернаціональній, і врятувала кількох військовополонених з фільтраційного концтабору, який розташовувався в цій школі. Це — радистка Галина Ніконова, льотчик Куницин, моряк Швець, танкіст Фатін. Але насправді під прізвиськом Фатін ховався єврей Файнер. Його вдалося визволити з концтабору під виглядом чоловіка Поліни Зарницінової. А потім Поліна з Файнером пішли з міста і ховались у неіснуючому зараз селі Володимирівка (воно було у двох кілометрах перед селом Новокримське з правого боку по Перекопській дорозі). Після визволення Джанкоя танкіст Файнер гнав далі з нашої землі «істинних арійців».

Уся родина Зарниціних (окрім Лариси та Поліни, ще й мати — Дар'я Михайлівна та батько Григорій) так само, як і Ніна Михайлівна Золотова достойної того, щоб їх занести в реєстр «Праведників світу», куди записують усіх, хто рятував євреїв під час Голокосту. Тому звертаюся до єврейської громади Джанкоя, Криму, усієї України з пропозицією і проханням — детально вивчити це питання і вирішити його позитивно, поки деякі рятувальники ще живі.

Дві дати — Голодомор і Кримський голокост — у часі майже збігаються. Як і паралелі, проведені в долі обох народів у ХХ столітті. Обидва народи, мабуть, дуже «заважали» офіційній політиці двох тоталітарних держав. До честі єврейського народу, він зумів згуртуватися навколо національної ідеї. На жаль, серед українців і досі зустрічаються «малороси» і дуже багато «поміркованих» манкуртів, які заради власної вигоди і керівних посад готові і зараз зрадити національні інтереси власного народу. І зраджують! І не бояться суду Божого. То на яке ж майбутнє нам сподіватися?

Віктор ТУРЧИН

м. Джанкой

Зліва направо: Н. М. Золотова, В. С. Турчин, Л. Г. Зарниціна

Будівля колишнього «Бринзотресту» у Джанкої. У роки війни тут було єврейське гетто

20 ГРУДНЯ — ДЕНЬ МІЛІЦІЇ

Найвизначніші події відбуваються на стику епох. Коли ламається, відходить у минуле один суспільний лад і народжується новий. Це час най-знаменніших, найвидатніших і най-трагічніших подій. Сплеском і навалюю наповзають різні чорні сили, суспільство поринає в беззаконня і страх. І тоді з'являються герої. Мужні і справжні люди, які починають долати ті чорні сили. І повертати суспільство в нормальне життя... Їх боготворять і ними захоплюються.

Такий період ми пережили зовсім недавно. Це коли почали в радянському комуністичному суспільстві відроджуватися капіталістичні відносини і розвалюватися Радянський Союз, утворюватися нові держави. В їх числі і незалежна Україна. В економічному, політичному, законотворчому хаосі, в муках і дефіциті, хоч і без громадянської війни, якої чудом уникли, але все ж у локальних міжусобних, між-кланових війнах та крові... Їх необхідно було припинити. І однією із найскравіших особистостей серед нових героїв-бійців проти чорних сил став Михайло Васильович Корнієнко. Селянський син, петеушник, студент, слідчий, міліцейський генерал, заступник, перший заступник міністра внутрішніх справ України.

Пізно увечері пролунав з Донецька дзвінок:

— Михайле, тебе збираються вбити! — розпачливо майже кричала його стривожена дружина.

— Хто, що за нісенітниця? — спробував її заспокоїти Корнієнко, недавно призначений начальником Головного управління внутрішніх справ в Автономній Республіці Крим.

— Та ні, серйозно. Сусід приходив, казав, що небезпека велика.

Як міг, так втішав. І лише впевнившись, що дружина дещо заспокоїлася, поклав слухавку. Сам не заснув. На своєму довгому шляху від простого опера до генерала багато начувався і набачився різних погроз. Але ця була справді серйозна. За короткий час керування кримською міліцією зрозумів, що тут ситуація набагато важча, ніж навіть у завжди неспокійній Донецькій області, роботі в якій віддав основну частину свого трудового життя. Пригадав кафе в центрі Сімферополя, в якому молодий кілер автоматними чергами викосив більше десяти відвідувачів і працівників. І сам замовниками був убитий за те, що залишив слід. Пригадав й іншого юнака, охайного, ввічливого, приємної зовнішності, здавалося, типового маминого синочка, який під час допиту так і просився: «За що затримали? Я ні в чому не винний. Відпустіть до мамі». Поводився дуже спокійно. Так і хотілося йому вірити. І лише неспростовні докази, що саме він скоїв більше десяти вбивств, не дозволили цього зробити. Пригадав і недавно викрити цілу школу кілерів, більше двадцяти «слухачів» якої було затримано і ще більше порозбігалось в інші країни. Все це були молоді хлопці, які утримувалися злочинним світом і готувалися до вбивств. У силу молодого максималізму, низької моралі, відповідної обробки вони були готові на все. І неодноразово це демонстрували...

А зустрілися з Корнієнком ми через роки в невеликому його офісі біля Європейської площі в Києві. В цьому, здається, є дещо символічне. Людина, яка три-чотири час боролася за впровадження в Україні європейських норм законодавства та життя, по-європейськи старалася упорядкувати міліцію, розмістилася тут, «майже в Європі». На таке жартівливе порівняння він усміхається. Дещо сумно... Він зараз, як мовиться, на заслуженому відпочинку. Залишив свою нелегку міліцейську службу. Вірніше, його «залишили». З деяких пір людей почали оці-

нювати за дещо іншими, не професійними критеріями.

А тоді, в буремні дев'яності... Служба складалася вдало. Вже й чин генерала в Донецьку заслужив, а потім і місце видне в Міністерстві внутрішніх справ одержав. Начальником штабу став, пізніше — начальником Головного управління адміністративної служби міліції — структури, якій підпорядковується 60 % усього складу міліцейських сил. Складна, проте стабільна, планова, порівняно спокійна робота. Та, певно, в Україні не випадково ростять і підвищують генералів.

З Криму надходили повідомлення, які більше нагадували військові зведення. То в одному місці, то в іншому відбулися перестрілки, то серед білого дня хтось

Знаходять убивць. Це, виявляється, двоє приїжджих росіян, і ситуація нічого спільного з етнічними переслідуваннями не має. Усі заручники звільнені, в тому числі і начальник райвідділу міліції. Конфлікт обійшовся лише однією жертвою.

Втім, у кримському суспільстві тліли і готові були до спалаху інші конфлікти. Зі злочинним світом.

Новопризначений міністр внутрішніх справ Ю. Кравченко, який змінив В. Радченка, дуже переймався складною ситуацією. Розуміючи, що лише місцевими кримськими міліцейськими силами її не залагодити, почав посилати туди невеликі групи з Києва, щоб вивчати обстановку на місцях, втручатися і допомагати. Це був початок боротьби, але це було і

заступника міністра внутрішніх справ України мало втішало.

А якщо врахувати, що тоді депутати всіх рівнів були недоторканими, то ефективна боротьба зі злочинністю здавалася майже неможливою. Бандити — не дурні. Якраз найлютіші із них, найвпливовіші у злочинному світі прикривалися депутатським імунітетом.

Давили факти. Коли Корнієнко приступив до роботи, нараховувалося понад 50 нерозкритих убивств і понад 70 вибухів. А на робочих нарадах бували оперативники ледь не заломлювали в розпачі руки:

— Ну, як боротися, — говорили вони, — коли поряд ходить той, у кого руки в крові, і від кого, якщо захоче, залежить не лише твоє життя, яке може відібрати

БИТВА ЗА КРИМ: ПРИБОРКАННЯ БАНДИТИЗМУ

розгромив ресторан чи кафе, то пограбували чиюсь оселю, десятки вбитих й поранених, то відбулися схожі на демонстрацію багатолюдні похорони якогось знову ж убитого бандитського авторитета. Колись привітний курортний край чимдалі, то все більше ставав відрапливим і небезпечним. І ця небезпека починала викликати загальнодержавну тривогу. І ось...

Запрошує міністр внутрішніх справ В. Радченко. В кабінеті зустрічає народний депутат України, один із лідерів кримських татар Р. Чубаров. У Криму невідомі злочинці убили двох татар. І, як вважали родичі та друзі загиблих, міліція жодних рухів для розслідування злочину не зробила. Почалися масові виступи. Очолував тоді кримську міліцію бойовий офіцер В. Кириченко. Людина порядна й енергійна, але здатна до радикальних дій, з недостатнім управлінським досвідом. Чубаров, знаючи можливості державних органів і бажання окремих агресивних осіб діяти екстремальними методами, уболівав за долю свого народу і водночас хотів розрядити обстановку.

Зрозумівши серйозність ситуації, міністр пропонує Корнієнку вирушити до Криму наступного ж дня.

— Ні, це вже буде пізно, треба сьогодні і негайно, — заявляє Корнієнко. І негайно відбуває.

А Крим уже шумить. Палає будинок директора радгоспу в селі Курортне, бурлять погроми в Коктебелі. У Феодосії бунтівники громлять ресторан і беруть у заручники його директора, пробують захопити районний відділ міліції. На чолі заворушень йдуть досвідчені бойовики, які раніше влаштовували погроми в Узбекистані. Начальник райвідділу міліції стоїть в оточенні розлюченої юрби, весь облитий бензином, і поряд у руках явно неврівноваженої людини весь час крутиться полум'я запальнички. Не наважившись захопити райвідділ, погромники направляються до Судака, назустріч їм мужньо йде Р. Чубаров, намагається переконати в недоцільності і небезпечності бунту.

Все ж без трагедії не обходиться. Особливо агресивні розпочинають перестрілку з загonom «Беркуту», в якій гине один із них.

А натовп уже бере курс на Сімферополь. Влада просить допомоги у О. Кузьмука, тоді командувача армійського корпусу у Криму. Не маючи права виводити війська, оскільки надзвичайний стан не оголошується, він допомагає тим, що шлях на місто перекидає бронетехнікою.

Корнієнко разом з Чубаровим ведуть переговори з бунтівниками і кримськотатарським Меджлісом. Поступово пристрасті вгамовуються.

Михайло Корнієнко

краплиною в морі. Потім направив і групу генералів, результат роботи якої теж виявився маловтішним. Нікого за провал не покарав, не звільнив, розцінивши все як свою власну помилку.

Міністр остаточно дійшов висновку, що у Криму мав з'явитися лідер, особливо талановитий організатор боротьби зі злочинністю, бажано політик, який би не наскоками, не короткими чи тривалими відрядженнями борювався зі злочинністю, а проживав постійно, був, як мовиться, в гущі подій. Порадившись з Президентом Л. Кучмою, він призначив начальником ГУ МВС в АР Крим М. Корнієнка, водночас надавши йому повноваження свого заступника.

— Особливої радості від цього призначення я не отримав, — пригадає М. Корнієнко, — бо вже розумів, що таке Крим, неодноразово там бував у коротких чи тривалих відрядженнях, знав ситуацію і в силових структурах, і в органах виконавчої та представницької влади. Правові органи, включаючи міліцію, прокуратуру й суди, у значній частині своїй були переверовані на службу бандитам, яким фактично на відкуп було віддано і весь півострів. У Сімферопольській міській раді десь із 50 депутатів близько 30 осіб були бандитами чи пов'язаними з бандитами. В середньому і у Верховній Раді АР Крим, і в радах на місцях, від міських, районних і до сільських, у виконавчих органах, в міліції, і навіть у судах, прокуратурі злочинці чи пов'язані з ними особи складали в середньому 30 % від усього складу. Це значно ускладнювало роботу міліції. І знаючи все це, навіть надання статусу

одним махом (і за це не відповідатиме), залежить і службова доля.

— Але треба це ламати, — тоді заявив Корнієнко. І запропонував конкретний план.

Першим у ньому завданням стало очищення лав самої міліції від перевертнів. За три місяці особовий склад, який складався з 12 тисяч осіб, втратив більше тисячі. І ці звільнення відбулися чітко законно. Опротестували їх лише троє осіб, і тільки для одного з них суд знайшов підстави, щоб повернути на роботу.

Замінив Корнієнко і весь керівний склад міліції, який до того з різних причин не проявляв належної наполегливості в оголошеній боротьбі. Одні — через свою власну бездарність і безвідповідальність, інші — через свої зв'язки з кримінальним світом. Характерний випадок: в одному із сіл група татар прийшла до сільради, захопила її зі скаргами, що їх утискають, не дають землю під забудови, не подають газу. Коли Корнієнку про це стало відомо, він негайно спитав, як на це реагує районна міліція. Виявилося, що ніяк, а її керівник мирно відпочиває вдома. Негайно з цього були зроблені висновки. Генерал попередив усіх, що керівники мають бути присутніми під час подібних подій, втручатися і допомагати гасити напруження. Тоді його рішенням були задоволені усі, включаючи і татар. І поки він працював у Криму, етнічні виступи не повторювалися.

Анатолій КОВАЛЬЧУК

м. Київ

(Закінчення в наступному номері)

ТИМ ЧАСОМ...

У КРИМУ ЗАТРИМАЛИ БАНДУ НАЛЬОТЧИКІВ

У Криму оперативники затримали трьох підозрюваних у нападі на сім'ю в Керчі, внаслідок якого одна людина загинула. Найстаршому нальотчику 30 років, наймолодшому — 22. Раніше вони притягувалися до кримінальної відповідальності, повідомили УНІАН у прес-службі Головного управління МВС України в Криму.

Напад стався на початку грудня і був ретельно спланований — чоловіки місяць стежили за сім'єю. Один з нападників був знайомий з власником житла.

Нальотчики розбили скло у вікні кухні і проникли всередину будинку, де в цей час перебувало літнє сімейне подружжя, їхня донька та її маленька дитина. Погрожуючи но-

жем, вимагали віддати золото і гроші. 63-річний глава сімейства вступив з нальотчиками в боротьбу. Під час сутички йому завдали кілька ударів обрізом по голові, після чого зв'язали. Пізніше пенсіонер помер у лікарні.

Господарі будинку переконували бандитів, що в їхньому житлі немає великої суми грошей, проте нальот-

чики перевернули все в пошуках наживи. У цей час приїхав додому зять пенсіонера. Чоловік був з приятелем. Затримати нальотчиків їм не вдалося, ті втекли, кинувши на місці злочину обріз і ніж.

Двоє підозрюваних заарештовані, їм пред'явлено звинувачення згідно з ч. 4 ст. 187 КК України — розбій, скоєний за попередньою змовою групою осіб, сполучений з проникненням у житло, спрямований на заволодіння майна в особливо вели-

ких розмірах, сполучене із спричиненням тяжких тілесних ушкоджень, а також ч. 2 ст. 121 КК — навмисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть.

Третій фігурант затриманий у порядку ст. 115 КПК України — за підозрою в скоєнні злочину, йому пред'явлене звинувачення за організації злочину згідно з ч. 3 ст. 27, ч. 4 ст. 187 КК України. Усім трьом загрожує до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

СВЯТО СЛОВА УКРАЇНСЬКОГО

З нагоди святкування днів української писемності в читальному залі бібліотеки Кримського державного інженерно-педагогічного університету відбувся «круглий стіл».

Він був організований кафедрою української філології цього ВНЗ. Його учасниками стали викладачі та студенти історико-філологічного факультету та запрошені гості — кримські україномовні письменники, представники громадських організацій.

Відкриваючи захід, член НСПУ, поет і літературознавець, відповідальний секретар Кримської республіканської організації Національної спілки письменників України Михайло Вишняк, який щойно повернувся з VI письменницького з'їзду, наголосив на значенні рідної мови в житті кожного народу і, зокрема, українського, адже вона, за визначенням відомого поета, є «життя духовного основа». Мова — це дух і символ нації, без неї її немає. Головуючий нагадав присутнім про шляхи становлення і розвитку української мови від далеких часів Київської Русі, назвав найвизначніші пам'ятки української писемності і розповів про нинішній стан рідної мови. М. Вишняк зауважив, що її берегами і захисниками завжди були письменники, зазначивши, що на найвищій рівень українську мову піднесли Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка.

Далі йшлося про сучасну українську літературу і про її професійних майстрів слова — письменників, які входять до складу КРО НСПУ.

Промовець репрезентував присутнім щойно видану ним книгу — антологію про своїх побратимів «Слово рідне українське», яка оповідає про життєвий шлях і містить короткі літературні портрети дев'ятнадцяти кримських україномовних літераторів. Книга може бути корисною як викладачам і студентам гуманітарних факультетів університетів для спецкурсів та спецсеминарів, так і вчителям й учням середніх навчальних закладів, особливо шкіл, для проведення уроків з літератури рідного краю.

А потім була розмова про саму літературу. Михайло Вишняк, Данило Кононенко, Віктор Гуменюк говорили про свою творчість, читали власні вірші. Цілий ряд їхніх творів присутні прослухали у виконанні студентів. Насамкінець гості подарували бібліотеці університету збірки своїх поезій.

Після закінчення дійства ми звернулися до студентів з проханням поділитися отриманими враженнями. І от що почули.

— Я вперше могла поспілкуватися з професійними літераторами, — сказала студентка-магістрантка Світлана Дябіна, — почути їхні поезії. Особливо мені

сподобались твори Михайла Вишняка і Данила Кононенка. Їхні вірші дуже ліричні й образні. До того ж, Михайло Вишняк ще й читає нас красі української мови на своїх лекціях, викладаючи історію української літератури.

Подібні заходи збагачують духовно, прилучають до сприймання краси мистецтва слова і готують нас до майбутньої професійної діяльності — вчителів української мови і літератури.

— «Круглий стіл», — розповіла студентка історико-філологічного факультету А. Харабібер, — пройшов дуже цікаво. Наші гості — письменники — говорили про свою творчість, про роль і значення української мови. І викладачі, і студенти, і гості отримали насолоду від спільного спілкування. Мені особисто було дуже приємно взяти участь у цьому заході. Ще в школі ми вивчали твори Данила Кононенка і Михайла Вишняка. Але я навіть не могла уявити, що зможу особисто познайомитися з ними, потиснути руку цим людям.

Хочу висловити велику вдячність кафедрі української філології нашого університету, всім організаторам та ведучому М. Я. Вишняку. Спасибі вам, що ви вчите нас відчувати красу українського слова! А ще хочеться побажати усім студентам брати активну участь у таких святах, а кримським письменникам — здоров'я та творчої наснаги! Радуйте нас і надалі цікавими творами.

— Мова є нескінченним і невичерпним джерелом духовної цінності українського народу, — поділилася з нами своїми думками студентка II курсу Лілія Абдурахманова, — що за багато минулих століть увібрало в себе всі найцінніші, найкращі здобутки. Мова несе генетичну пам'ять народу, його історію, культуру, звичаї, відбиває національний характер і менталітет. Слухаючи українську мову, одразу проймаєш її

красою, відчуваєш її мелодійність, що летить, мов повноводна ріка. Недаремно поети називали її солов'їною, калиною, недаремно вважали, що кожне її слово, то — перлина. Видатні українські письменники присвятили своє творче життя благородній меті: показати красу і багатство рідної мови.

Для нас, студентів історико-філологічного факультету, велика честь бути присутніми на святі української писемності і мови та познайомитися з кримськими письменниками та їхніми творами. Серед них — Михайло Якович Вишняк — прекрасний викладач, поет, учений-літературознавець, відповідальний секретар КРО НСПУ, Данило Андрійович Кононенко — поет і перекладач, журналіст, Віктор Іванович Гуменюк — поет і перекладач, літературознавець.

Ми мали можливість почути кожного з них, ознайомитися з їхніми творами. Активну участь у заході взяли і студенти. Вони декламували вірші гостей, що допомагали їм відкрити особли-

вість їхнього поетичного слова. Радість зустрічі з поетами розділяли з нами і викладачі нашого університету — Н. Ф. Грозан — завідувач кафедри української філології, В. В. Власенко, Г. Б. Михайличенко, І. Д. Шацький, Т. І. Пруднікова та представники інших кафедр факультету.

Насамкінець хотілося б згадати слова М. Рильського, що «мова — втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за багатство мови...», за багатство українського духовного скарбу, який одержать у спадок наші нащадки. Тільки тоді основа духовного життя народу — мова — стане крилами перемоги, яка завжди виноситиме український народ з усіх негараздів.

Поліна КУЗЬМЕНКО,
пошукач кафедри української філології КДІПУ,
Аліме УМЕРОВА,
магістрант кафедри української філології КДІПУ

**Амвросій
МЕТЛИНСЬКИЙ**

РІДНА МОВА

Рідна мова, рідна мова!
Мов замер без тебе я!
Тільки вчую: рідне слово
Обізваюсь, мов сім'я;
Обізвався батько рідний,
Що умер за козаків;
Мов народ, учулось, бідний
Застогнав із-під ляхів!

І здається: кінь ретивий
Топче наших ворогів;
Й бачиться: Дніпро спесивий
Спину гне з-задня човнів...
Понеслися наші хлопці,
Зашуміла хвиля гень...
І при місяці, й при сонці —
Їдуть ніччю, їдуть вдень!

Було щастя, були чвари, —
Все те геть собі пішло;
І як сонце із-за хмар —
Рідне слово ізійшло.
Прийняло козачі річі,
Регіт, жарти, плач, печаль;
Озоветься як із Січі,
Стане сміх і стане жаль!
(1843)

* * *

**Без усякої іншої науки ще
можна обійтися; без знань
рідної мови обійтися не
можна.**

Нині, здається, вже нема потреби комусь доводити, що мова українська (або як до уподоби іншим називати: малоросійська) — це справді мова, а не наріччя — російської чи польської, як дехто намагався доводити, і багато хто впевнений, що ця мова є однією з найбагатших мов слов'янських; що вона навряд чи поступається, наприклад, чеській (богемській) багатством слів і висловів, польській живописністю, сербській милозвучністю; що ця мова, ще не оброблена, може вже дорівнятися до мов, вироблених гнучкістю і багатством синтаксичним — мова поетична, музикальна, живописна.

І. І. СРЕЗНЕВСЬКИЙ,
1834 р.
(Російський філолог-
славист, академік Петер-
бурзької АН (1851).

Тарас ШЕВЧЕНКО

ПОДРАЖАНІЄ 11 ПСАЛМУ

Мій боже милий, як-то мало
Святих людей на світі стало.
Один на другого кують
Кайдани в серці. А словами,
Медоточивими устами
Цілюються і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар

понесуть?

А ти, о Господи єдиний,
Скуеш лукаві уста,
Язик отой велеречивий,
Мовлявший: — Ми не суета!
І возвеличимо на диво
І розум наш і наш язик...
Та й де той пан,

що нам закаже

І думать так і говорить?
— Воскресну я! — той пан
вам скаже, —

Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх.
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німич!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово. І пониче,
Неначе стоптана трава,
І думка ваша і слова —
Неначе срібло куте, бите
І семикрати перелите
Огнем в горнілі, — словеса
Твої, о Господи, такі.
Розкинь же їх, твої святіє,
По всій землі. І чудесам
Твоїм увірюють на світі
Твої малі убогі діти!

1859, 15 лютого
(С.-Петербург)

Так приємно радіти успіхам побратимів! Сідаючи за написання цього матеріалу, я ще раз пригадав першу зустріч із професором Василем Горбачуком у 2004 році. А їй передувало наше листування на сторінках «Кримської світлиці». Боже, як швидко летить час! Як повільно реалізуються задуми... Зовсім недавно у житті українців Донбасу відбулася подія, яку ніби й не назвеш помітною: Слов'янське видавництво «Друкарський двір» видало книгу Василя Тихоновича «Тридцять років на Донбасі». По суті, це приватні щоденникові записи 1974–2004 років. Проте для дослідників радянської доби та перших років незалежності вони можуть становити певну історичну цінність. Автор, колишній викладач української мови, у вступному слові про тогочасні непрості обставини пише так: «Записи робилися в умовах, коли необхідно було дотримуватися максимальної обережності, не про все можна було міркувати навіть наодинці з собою, боячись повсякчасно непередбачуваного випадку, хоч листки мої негайно передавались і переховувались у сторонніх осіб...»

Отже, увазі читача пропонується фактично дисидентський щоденник, адже на Донбасі автор опинився після звільнення з Кіровоградського педінституту. Постійну опіку «органів» український філолог відчував через свою патріотичну позицію та контакти з Євгеном Сверстюком. Та й переконання його формувалися не в останню чергу завдяки активності українського підпілля, яке на Берестейщині (тепер — Брестська область Білорусі) діяло до початку 50-х років минулого століття. Є в книзі місця, цікаві для дослідників української душі. Скажімо, щире співчуття постійно переслідуваного КГБ викладача української мови до співбесідника-єврея, діти якого не цікавляться єврейською історією та культурою. Чи до мурдівинів та удмуртів, приречених в умовах СРСР на прискорену асиміляцію. Або розмови з надзвичайно розумними та поінформованими людьми в поїздах (а де б іще радянська людина не побоялася говорити відверто?). Зафіксована розповідь грузина, який у Криму під час війни потрапив у полон. Сидів у концтаборі на території Румунії. Виявляється, розпитуючи про все у наших військовополонених, румуни дуже цікавилися... колгоспами. Дуже боялися цієї «чуми», яка може прийти зі сходу.

Є згадка про те, що в роки громадянської війни український священник закликав австрійців навести порядок у його селі. Це говорить і про рівень анархії та нестабільності в тогочасному українському суспільстві, а ще про певний ступінь довіри до... окупантів з Європи. За таку ініціативу нецивілізовані «євразійці», себто більшовики, спалили «непатріотичного» священника. Погодьтеся, факт маловідомий. І навіть якщо він не відповідає дійсності (людські перекази — це не історичні документи), все одно цікаво знати, про що думали, чим жили українці 30–35 років тому, як вони оцінювали ту чи іншу подію.

30.07.1974 р. «Я вже майже рік працюю у Слов'янську. Ліда з дітьми ще жила в Кіровограді, а в січні 1974 року захистила дисертацію. Вирішила звернутися до ректора Кіровоградського педінституту Овчаренка з проханням дати згоду на обмін нашої квартири. Той дуже розгнівався і провів з нею роз'яснювальну роботу: «На роботу он (тобто я) без мене не устроївся бы. Вы не знаете ситуацию — любая анонимка может испортить положение! Грубо говоря, сматывайте удочки побыстрее. Живите в общежитии, снимите угол, что угодно... Пусть сидит тихо и не делает глупостей — это мой совет вам...»

12.06.1975 р. «Бологов згадує: «Оце купив твори Остапа Вишні та Сергія Єсеніна. А тоді, в тридцять, коли працював у школі, хтось з учнів запитав мене — хто такий Остап Вишня? Я не знаю такого, — відповідаю. Бо як би не пояснював учням, хтось може перекутати мою відповідь, і завжди в класі є хтось такий, що донесе. Якось запитали мене і про Єсеніна. Кажу, чув, що був такий хуліган, а хто він — не знаю... Якби дізналися, що читаю Вишню чи Єсеніна, забрали б відразу!»

А якби радянська влада утвердилася на 50 років раніше? Не було б ні Льва Толстого, ні Максима Горького, ні Івана Франка... Всі вони були б в опозиції до уряду. Тепер кожен пишається цими іменами, вони зробили вагомий внесок у загальнолюдську культуру. А уявити тільки — сидить Лев Толстой з похиленою головою перед Жолдаковою, а вона його хлюстко відчитує...»

17.12.1975 р. «Ф. П. Медведев розповів, як він виступав опонентом у Воронежі: «Дисертант добре володіє українською мовою, бо родом із села, де говорять українською. І на захисті він заявив, що вдома розмовляє лише українською, так йому природніше спілкуватися. І ось уявіть, це йому зовсім не зашкодило, всі проголосували «за». У нас було б по-іншому, знайшли б у цьому якусь крамолу. Надто вже почали перестраховувати себе. Я кинув репліку: «Тут, в Україні, перегинають палку з цим...» Він моментально стрепенувся: «Це не нашого ума діло!»

17.11.1976 р. «Пригадалося: на автобусній станції Покровка (офіційно Покровське) всі написи були українською мовою, навіть диктор оголошував по-українськи. Мене це вразило. Значить, місцева влада не побоялася націоналізму? А був я там десь у 1974–1975 роках.»

25.05.1977 р. «Специфічна колізія: Федь, партійний працівник, показав Чу-

макові заборонену книжку канадського автора. Той подумав, що це перевірка, пішов і заявив. У Федя неприємності, крах кар'єри, повний провал... Болісне здивування — найближчий друг, сусід його видав! Як далі жити на світі? Тут не просто крах кар'єри, тут зневіра в людях, щось таке, що руйнується назавжди (не ворог, а друг таке зробив!), страх за близьких, обірване щастя дітей... І за що така кара? Нащо було брати оту біду в руки?»

26.05.1977 р. «Під час прогулянки біля наших будинків зустрічаємося із сусідкою, яка прогулюється з дитиною. Син (йому 4–5 років) вживає деякі українські слова. У чому справа? «Батьки мої живуть на Кубані, там місцеве населення «балакає», тобто говорить по-місцевому». «А там що — українці живуть?» — запитую. «Нет, нет, там все русские!» Звідки ж взялася українська говірка? Не знає... І це людина з вищою освітою, працівник вузу, філолог!»

9.09.1977 р. «А. Федь розповів, що влітку цього року його хотіли взяти головним редактором журналу «Донбас». Запросили на співбесіду, потім офіційно затребували характеристику з місця роботи. Знайомі сказали, що справа вже вирішена. Але... верхні інстанції не затвердили. Говорив про це з болем. Раз оступився — більше не дадуть піднятися...»

31.10.1977 р. «У кінці березня викликали «туди». Допитував сам Мельников: «Як сталося, що в області всього один націоналіст Тихий і той вийшов на контакт саме з вами? Потім приступив до Сверстюка, Бровка. Із задоволенням ствердив, що Бровка хворий, Сверстюк засуджений. Чи не підтримую з ними зв'язків? А потім: «Мы вас знаем хорошо. Вы настоящий дисидент! И ваше место там (зробив жест рукою). Вы только случайно не угодили туда. Я даже удивляюсь, что вы до сих пор не в тюрьме!»

30.05.1977 р. «Атеїстична робота ось уже 60 років ведеться енергійно, навально, систематично, використовуються різні її форми. А релігійність ще живе, причому зовсім беззахисна, безправна, безголована. І де? Навіть у середовищі партійних...»

15.06.1977 р. «Миколаївка. Спогади Анни Степанівни: «Приходили в село різні, влада мінялася (це в громадянську). Якось зайшли в наше село мерзлінці, то миколаївська самооборона усіх постріляла, залишився лише отаман Мерзлінкін». Петлюрівців вона не пам'ятає. Були в селі денікінці. Пам'ятає священника Запольського Микиту — той закликав австрійців навести порядок в селі. Потім червоні його спалили; похорони були, на які вожди всю школу.»

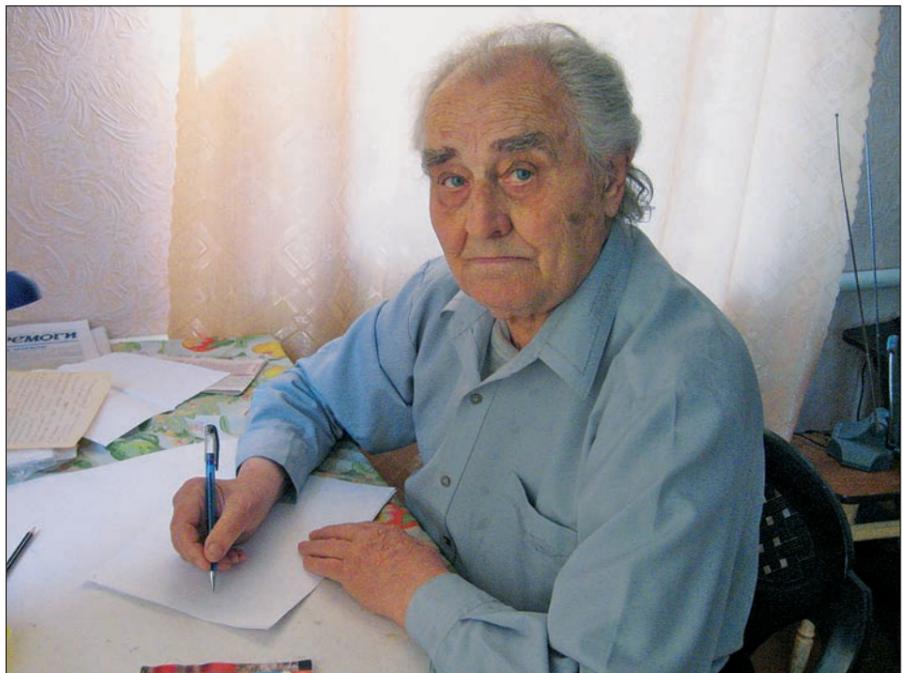
2.07.1977 р. «Пахарев у колі знайомих розповідав, що в Олексі Тихого знайшли зброю («от не знаю точно, чи підкинули, чи й справді знайшли — німецького зразка»). Хотіли організувати над ним публічний суд, щоб робітники виступали українською й вимагали вищої міри покарання. А де ж таку робітничу аудиторію візьмеш у Донецьку, щоб розмовляла по-українськи? Вирішили судити закритим судом...»

31.08.1977 р. «Образи, аналогії. Монголи, гуни створили завойовницький вал: підкорені народи включались у завойовницькі походи, навіть ставали важливою ударною силою. Здавалося б, цей метод могли використати німці, особливо в поході проти СРСР. Але їхня національна психологія унеможливила це. Саме такий похід (переможний) могла б зробити і наша країна. В епіцентрі були б росіяни (вони є продуктом асиміляції багатьох народів, історично навчилися співжити й керувати іншими). Офіційна ідеологія, досвід роботи з масами, вміння

Квітень 1981 р. «А. С. Макаренко «Педагогічна поема». Недавно прочитав цей твір. Зовсім іншими відкрились мені пролеми, особистість автора, ніж тоді, коли читав книгу, будучи студентом. Психологія правопорушників, мабуть, нічим не відрізняється від психології автора. Не тільки в питаннях релігії, традицій, але й у ставленні до селян. Презирливі клички селян («граки»), вічні конфлікти з ними — це спільні риси Макаренка і його підопічних. Йому, напевно, як і Сердюку, властиве неприйняття українського народу і його культури. Пригадується, колись випадковий співбесідник розповідав мені, що Макаренко був білогвардійцем. У переліку авторів, з якими знайомилися «горьківці», — жодного українського письменника. Чим це можна пояснити в час зростання національної свідомості і жертовної боротьби за національне існування? Чи тим, що виріс у сім'ї залізничника, який уже почувався «общерусом»? Чи, справді, вплив білогвардійського середовища? Генезис цього був би цікавим...»

ПРОФЕСОРСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Василь ГОРБАЧУК
«ТРИДЦЯТЬ РОКІВ НА ДОНБАСІ»

опертись на певні соціальні категорії, що дозволяє знаходити підтримку серед різних народів... Крім того, як ніколи, дозрів і світ для цього: ідея світової революції витала в повітрі, розгорталася рух за національне і соціальне визволення, за рівність і справедливість. Оце був би справжній вал! Завоювання світу для росіян не коштувало б дорого. Москва стала б світовою столицею. Але не сталося цього. Не сталося соціального зледеніння Землі. Занадто рано виявилася порочність системи, обмежено жорстокий Сталін виліз на престол, його культ не допускав розумних людей на верх. Зло занадто рано почало себе їсти...»

29.05.1978 р. «Відвідав Алуштинський історико-краєзнавчий музей. Татарських діячів на стендах нема. А в житті були ж... Зате є портрети Катерини II та її генералів, які брали Крим. Ось кому шана!»

10.02.1980 р. «Народники. Який тернистий шлях їм випав! На які тільки жертви вони не йшли заради народу! І ось своєю кров'ю, героїчними вчинками, мучеництвом розбудили суспільство, але проклали шлях кому? У грудні 1979 року я побував у Грузії. Скрізь у магазинах, автобусах — портрети Сталіна. На базарі у Цхалтубо великоформатні портрети Сталіна продаються за 2,5 крб. за штуку. В селищі Ачігвара Галійського району Абхазької РСР побачив пам'ятник Сталіну! Стоїть біля школи. Виявляється, гроші збирали таємно серед населення, найняли скульптора і встановили пам'ятник уночі. Власті не посміли знімати (все відбувалося наприкінці 1979 року). Готувалися зустріти 100-ліття з дня народження вождя.»

3.05.1982 р. «Симпатії, антипатії, оцінки. Пригадується розмова з кандидатом медичних наук у Тбілісі (літньою жінкою). Зайшла мова про Шеварднадзе, його доповідь про Тбіліський університет. Мені сподобалися деякі місця (не порівняти з Щербицьким!). Вона ж про Шеварднадзе: «Это негодяй, вы ему не верьте, доклады ему составляют референты, он их только читает. Разве можно, чтобы милиционер управлял такой республикой?» І далі про те, що він лише на словах веде боротьбу із зловживаннями, а насправді негативних явищ стало ще більше... «А хто у вас?» (задумалася, не могла пригадати). Кажу — Щербицький. «А-а, он такой хоршенький...» Подумалося: чи не в цьому одна з причин слави Сталіна за кордоном? Читають його виступи (як я Шеварднадзе, а вона Щербицького) і вірять фарисеям, не знаючи життєвої правди.»

30.10.1987 р. «Останні кілька днів допомагав Віктору Володимировичу Гриднюшківі прикупувати виноград. Рідне село його — в Мінській області (70 км від Мінська). Все розповідав епізоди зі свого дитинства. Хочеться зафіксувати деякі моменти, які досить точно характеризують наш час. Виявляється, до війни в його селі була польська школа. Хоч населення говорить білоруською, польської мови не знає, але все це католики (покатолічені в давні часи), тому почувуються поляками. Там запровадили польську школу. В навколишніх селах теж сталося так, потім ці школи якось несподівано були ліквідовані. І ці польські школи були використані з типово більшовицькою метою — виховати не друзів польського народу, не прихильників його культури, змагарів за її

утвердження, а ворогів своєї нації. В цих польських школах культивували зневагу до польських лідерів, особливо тих, які не дали цей народ на поталу. Наприклад, коли помер Пилсудський, то кимось була створена (знайшлися і такі поети й композитори) пісенька, яку співали діти (Гридюшко лише запам'ятав її приспів: «Здох Пилсудські, здох Пилсудські, здох, здох, здох...»). Яка підступна політика — устами поляків знеславити їхніх провідників, захисників!

* * *

2.05.1988 р. «У квітні їздив до Києва поїздом Ворошиловград — Львів. У купе трапився цікавий співбесідник. Побував чоловік у полоні, втік до французьких партизан, повернувся до наших, працював у Чехословаччині (займався демонтажем промислових об'єктів та перевезенням устаткування до СРСР). Здивувала мене його обізнаність з історією України. Чи він тут начитався, чи в Чехословаччині (каже, що там були українські книжки). Вразив його патріотичний український дух. Є серед народу його носії!!!

* * *

30.05.1990 р. «Собор» Гончара. Пройдуть роки — багато що забудеться з творчості Гончара, але в пам'яті нащадків він залишиться саме як автор «Собору». Завдяки цій книзі він увійшов у безсмертя і разом з цим обезсмертив своїх наклепників та ганьбителів. Він буде виступати з ними в парі, як Леонід з Ефіальтом, Христинос з Іудою. Великі мали антиподів — свою тінь. І ця тінь піде з ними у безсмертя, ще більше увиразнюючи їхній світлий образ...»

* * *

13.08.1990 р. «Пізноввечері прогулювався із знайомим росіянином, який все життя провів у армії, знає з практики про багато закулісних, жорстоких вчинків. Пригадав Ватутіна: «Уничтожили, а вину спихнули на бандер. Какиє там бандери — тільки що фронт прошел, первая линия, затем вторая. Спецподразделение прочесывали каждый куст, выискивали дезертиров. И вот маршал без надежной охраны едет на «Виллисе» — и тут как тут бандеры. Подстроили! Ватутин был очень талантливым полководцем, авторитетным — вот и стал кому-то неугоден, опасен, решили убрать. И нашли на кого свалить вину...»

* * *

1.04.1991 р. «Був кілька разів на засіданнях рухівців. У боротьбі за незалежність України і проти бюрократії вони керуються якимось внутрішнім чуттям, не маючи ніяких знань ні з історії, ні з сучасної світової проблематики. Вражає мало людей читає українську пресу! І ось ми знову на переломі. Неосвічена, спантеличена, позбавлена історичних орієнтирів маса. В якому напрямку поведе її стихійна сліпа сила, куди покличуть оті «флуктуації», що виникають і поширюються в цьому середовищі?»

* * *

9.11.1999 р. «Згадується стратегія і тактика Руху. Чорновіл був ображений, що його обійшли на виборах, став в опозицію до Кравчука. Рух був силою, і Кравчука треба було прийняти до себе. А так взяли й силоміць штовхнули його в обійми комуністів. Тепер маємо наслідки...»

* * *

30.01.2000 р. «Нині кримські татари найстаршого покоління згадують, що твори Тараса Шевченка вчили в перекладах кримськотатарською з шкільних підручників, читанок. Відшукати ті читанки їм здається нереальним. Після депортації кримських татар було знищено всі фонди їхньої літератури, бібліотеки, особисті архіви письменників. І це в ХХ столітті!»

* * *

12.04.2004 р. «Про соціально незахищених людей. Є вже багато таких, хто не може дати собі ради, не розуміє, що робити, як вижити? Їх потрібно завантажити якоюсь роботою, забезпечити їжею, інакше з голоду вони стануть соціально небезпечними. Так чи інакше, необхідно створити структуру, яка б на пряму зайнялася тими, хто потребує допомоги...»

* * *

На цій невеселій ноті можна й закінчити статтю. Як бачимо, професор ретельно фіксував життя країни, та й зараз продовжує жити болями народу... Спогади тридцятирічної давності цікаво аналізувати вже тепер, а через 10–15 років, сподіваюсь, буде вдвічі цікавіше читати про початок третього тисячоліття. І особливо приємно, що всю цю титанічну роботу проробив не хто-небудь, а Василь Горбачук, наш давній читач, вірний «світличанин»!

Сергій ЛАЩЕНКО

НАРОДЖЕНИЙ ДВІЧІ

НА ДОПИТАХ ВІН НЕ ЗРАДИВ НІКОГО, А ЙОГО ВИДАВ ДРУГ. ЗА ВСЕ ЖИТТЯ ВІН НЕ УБИВ НІКОГО, А В НЬОГО РОЗРЯДИЛИ 7 НАБОЇВ. ОДНАК ВІН ВИЖИВ І НИНІ СВЯТКУЄ ДВА ЮВІЛЕЇ ПОСПІЛЬ: 15 ЛИСТОПАДА – 80 РОКІВ, ЯКІ ЙОМУ ПОДАРУВАЛИ БАТЬКИ, А 19 ЛИСТОПАДА – ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ, ДАРОВАНЕ БОГОМ...

Любомирові Гудзу пощастило народитися в такому нещасливому місті, як Дрогобич, котре впродовж століть, як футбольний м'яч, «перепасовували» поміж себе більш могутні держави-сусідки. Притому кожна не тільки використовувала ласий шматочок землі, але й намагалась виховати жителів Дрогобича на свій смак. Дитинство промайнуло під пануванням поляків, у 1939-му їх змінили росіяни. Вони не тільки нав'язували російську мову, але й заповнювали у дворах тюрем цілі ями трупами людей, що були не в захваті од загарбників. Кати НКВС вбивали жителів по-злочинницьки — вночі, ховаючись від світла. З літа 1941 року за «виховання» міського населення взяли нові пани — німці. Німці не боялись нікого і з німецькою педантичністю щотижня вішали винних і невинних українців на шибениці серед головної площі міста.

Коли в 1944-му повернулись радянські «вихователі», Любомиру було тільки 13 років, але він твердо вирішив: досить чужинців! Тільки самостійність і незалежність для скривавленої України принесуть нарешті бажаний мир і спокій!

Втілити задум було легко, оскільки виснажене війнами населення сотнями вступало до лав УПА і ставало партизанами на рідній землі. Дві сусідки — сестри Михайлівські — мали зв'язок з УПА. На їхній квартирі збиралась молодь, часто та, що прибула з лісу. Гудз почав їм завзято допомагати розповсюджувати газети й листівки, збирати харчі для партизан, за що й був уперше заарештований 20 квітня 1946 року, на Великодні свята. Тоді батьку вдалось його викупити за добрий могорич, і Любомир продовжив учитися далі. Але юний патріот на державних іспитах зухвало промовляв пророчі слова Тараса Шевченка: «Кати знущаються над нами, а правда наша п'яна спить. Коли вона прокинеться?» Ні, він не злякався арешту, а навпаки очолює молодіжну організацію «Юнак» і всіма способами намагався здійснити заповіт Кобзаря: «Встане правда! Встане воля!»

Другий арешт відбувся у школі. Підлітка викликали на «співбесіду» з уроків, а тримали в тюрмі «Бригідки» 5 місяців, били вночі на допитах, але нічого не дізнавшись, відправили на суд до військового трибуналу... Злочинцю було 15 років! Любомир вперто заперечував свою провину, трибунал не зміг нічого довести і сміливця випустили в лютому 1947 року.

Молодий підпільник продовжує навчання, а життя вчить іншому. Наближаються «найсправедливіші» вибори до Верховної Ради СРСР, коли доводиться обирати депутата із одного кандидата. Гудз веде активну пропаганду проти цього глузування з самого поняття «вибір» і знов

Любомир Гудз з дружиною Катериною на День незалежності в Маріуполі

опиняється за ґратами НКВС. На цей раз «вихователі» спочатку палками «прищеплювали» любов до Радянського Союзу, «где так волно дышит человек», потім почали умовляти здати загін «Провідника». Вибір у заарештованого був невеликий: або гнити у в'язниці, або хоч ненадовго вирватись на волю. Хлопець написав розписку, що обіцяє знайти і виказати загін партизанів. Його відпустили. Любомир справді знайшов криївку УПА, проте не зрадив воєнків, а приєднався до них...

Тим часом радянська влада не дримала. Наприкінці листопада, у самі дощі та холоди, проводили «зачистку» серед населення Дрогобича: запальних городян, незадоволених режимом, вивозили «охолонити» в сибірські морози. Оскільки Любомир познущався над обіцянкою НКВС, його батьків разом із п'ятирічним братиком теж вивезли. На бойовиків влаштували облаву. «Провідник», щоб зберегти людей, оголосив перехід на нелегальне становище та наказав розходитись по хатах-схованках. Але після масових виселень більшість знайомих боялась їх пускати на зиму.

Аб'як влаштувавшись на ночівлю у вірного чоловіка, Любомир пішов до свого друга Євгена Бориславського, щоб вирішити питання з подальшим перебуван-

ням. Той обіцяв звести його зі «своїми людьми». На жаль, «своїми» для нього виявились контррозвідники. Шлях до місця зустрічі пролягав через балку. Ніч 19 листопада 1947 р. була морозною і білим серпанком прикрашала доквілля. Молодик тільки примірівся перестрибнути через струмок, коли зверху в нього почали стріляти. Навіть пістолета не встиг вихопити — вправ. Чоловік у чорному шкіряному пальті підбиг, упритул випустив 7 куль, добиваючи шістнадцятирічного українця, а потім переможно звітував, що зрадника-Гудзу вбито. З тих пір у переліках НКВС Любомир Гудз значився як вбитий, але Бог вирішив інакше...

Холодні води струмка привели хлопця до тьми. Дихати не міг, бо були пробиті легені, піднятися не міг, бо були прострілені ноги, а вороги ось-ось повернуться на «чорному воронку», щоб прибрати наслідки розправи. Поранений поповз, перемагаючи біль та залишаючи кривавий слід. Дістався хати-схованки. Друзі перев'язали рани, повезли до тітки в село, але по кривавих слідах знайшли втікачів та схопили усіх разом...

Знову нічні допити. Із повстанця зірвали пов'язки, били гумовими шлангами, наповненими свинцевими кулями, не давали їсти-пити — просто дивно, скільки може витримати слабе людське тіло, коли його наповнює незламний дух! Не вдовзі відбувся суд славетної «трійки» з вироком — 10 років ув'язнення. Термін довелося відбувати, точніше, тяжко працювати на карагандинських шахтах та в Кемеровській області. Смерть Сталіна трохи покращила становище політ'в'язнів: концтабір замінили на заслання, котре відбував разом із батьками в Пермській області з 1955 до 1959 року. З початком хрущовської «відлиги» Гудз із дружиною прагне повернутись до України, але в Дрогобичі не хочуть про нього і чути. Після поневірянь довелося завербуватись на ударне будівництво металургійного стану 1700 та оселитись у Маріуполі назавжди.

За часів незалежності Любомир Гудз був співголовою новоствореної «Просвіти», очолював міський Рух, брав участь у створенні осередку Союзу українців, Всеукраїнського об'єднання ветеранів під керівництвом Ігоря Юхновського.

На жаль, роки і старі рани все частіше нагадують про себе. Хочеться побажати незламному патріоту міцного здоров'я й оптимізму, подальшої праці на благо нашої України!

Ірина МОЛЧАНОВА,
голова Маріупольського осередку
Союзу українців

Любомир Гудз виступає на заходах до Дня Голодомору

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО — ЖУРНАЛІСТ

(Закінчення.)

Поч. у №43–44)

Однак критика у публіцистичних матеріалах Василя Симоненка не була ніколи на першому плані. Головною статтю в нього була людина праці. «Краса ж людини розкривається не лише в праці, не тільки у великому. Вона розкривається і в побуті, і у стосунках між людьми, і в коханні. І від того, що живуть на нашій землі звичайні, скромні люди з красивими душами, і сама земля наша стає красивішою», — такими словами закінчується стаття В. Симоненка про дівчину з Канева, що стала доброю матір'ю для трьох малолітніх дітей. І навіть після того, як їхній батько трагічно загинув, вона не віддала дітей до притулку, як дехто наполягав, а трудилася і виховувала їх сама («Молодь Черкащини», 23 березня 1961 р.).

«І хоч творчий доробок Василя Симоненка як публіциста вимірюється не тисячами сторінок, — зазначає автор книги «Золоте перо Василя Симоненка», — але все ним написане світиться по своєму, випромінює прозору і чисту людяність, яка має бути у кожного суцього. І в цьому є щось хвилююче, відрядне, бо у духовний простір нації увійшов самонароджений справжній талант».

Добру, чесну, правдиву книжку-спогад про свого колегу молодого журналіста Василя Андрійовича Симоненка написав тодішній головний редактор черкаської молодіжної газети «Молодь Черкащини» Григорій Володимирович Суховершко. Хай дещо схематично, конспективно, але нам, читачам, цікаво все: яким же журналістом був визначний і дуже талановитий поет Василь Симоненко? Розуміємо, що це лише перша, але, гадаємо, не остання спроба намалювати образ талановитого публіциста В. Симоненка. У книжці автор згадав не лише статті, а й рецензії В. Симоненка на фільми, вистави, відгуки про художню самодіяльність, враження після концертів... А ще ж вміщено думки, висловлені В. Симоненком під час огляду газетних публікацій. «У ті часи, — згадує Григорій Суховершко, — ми щопонеділка прискіпливо аналізували на летучках номери газети, видані за попередній тиждень. Огляд їх робив один з творчих працівників за чергою, але в розмові брали участь усі. Особливо зацікавленою і «кочуючою» ставала вона після огляду, зробленого В. Симоненком.

Він міг просто і переконливо показати, що на сторінках цих номерів заслуговує схвалення, варте наслідування, поширення, а що несуттєве, дріб'язкове, від чого треба відмовитися. Свої нерідко гострі й адресні зауваження Василь висловлював коректно, по-дружньому, намагаючись викликати роздуми про те, як ти чи іншу тему подати більш вдало, ефективніше, щоб результативність публікації була вищою, масштабнішою».

Г. Суховершко один з розділів своєї книжки відвів публікації фрагментів з виступів В. Симоненка на 27-ми редакційних летучках «Молоді Черкащини» (1960–1962 рр.). До речі, ці фрагменти публікувала й газета «Літературна Україна» 10 жовтня 2002 р., а вдруге до цієї теми «Літературка» повернулася 21 листопада 2002 р., повідомивши в одному зі своїх матеріалів, що «студенти Інституту журналістики Київського державного університету зацікавилися думками В. Симоненка як оглядача». Григорій Володимирович використав уцілілий до наших днів редакційний службовий журнал і допис до читача думки оглядача газети В. Симоненка. Вони цікаві, корисні і повчальні, особливо для молодих журналістів. (Наводимо їх нижче).

Отже, золоте перо журналіста і поета Василя Симоненка продовжує активно служити людям. Глибиною думки, полум'яним словом публіциста Василя Симоненка назавжди залишився в рядках найвідоміших журналістів України.

Данило КОНОНЕНКО,
заслужений
журналіст України

З КНИГИ
ГРИГОРІЯ СУХОВЕРШКА
«ЗОЛОТЕ ПЕРО
ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА»

БАЙДУЖІСТЬ —
ЦЕ ВЕЛИКИЙ ГРІХ
18 квітня 1960 р.

Нам треба вище піднімати голос проти байдужості, в якій би формі вона не проявлялась... На таку думку наводить стаття «Навколо лави підсудних» (номер за 13 квітня). В ній, пам'ятаєте, йдеться про злісне хуліганство у місті Звенигородка, де згряя молодиків побила і пограбувала кілька перехожих. Злочинців віддано до суду. Серед них є учні сільськогосподарського технікуму і місцевої автошколи. Як зре-

агували на цю прикру подію колективах, у комсомольських організаціях? А ніяк. Коли цим зацікавилась наша газета, то від керівників технікуму і школи відводилося тільки й чути: «Не піднімайте шуму...», «Не робіть з мухи слона...», «І на сонці бувають плями...» і т. д. Отакої! За байдужість, як відомо, не судять. Кодексом не передбачено. А жаль. Поруч з нею завжди виникають неподобства, в тому числі і злочини.

НЕ ГРІЄ СОНЦЕ НА ЧУЖИНІ
18 липня 1960 р.

Скільки нашого українського люду з різних причин розкидано по світу, напевне, ніхто не знає. Але вісті, які доходять звіди, переконують, що наші земляки почувачуть себе там кепсько. Про це свідчить і лист колишнього жителя Черкас, який опинився на чужині (опублікований у номері за 15 липня). «Матеріально живу непогано, — пише він, — але душа неспокійна. Нудьгую, дуже нудьгую за батьківщиною. Чим довше живу на чужині, тим більше росте туга в серці, і не лише в мене».

Такі листи-жалі часто надходять і слід би розповідати про них людям, особливо молодим. Адже вибрати собі батьківщину не можна, як, до речі, й матір. А державі має бути соромно за долю тих своїх громадян, які змушені поневиритися на чужині.

ЧИЇ РОЗКРИВАЮТЬСЯ
ДУШІ?

6 березня 1961 р.

Радує, що на Черкащині набирає розмаху художня самодіяльність, зростає професійний рівень її учасників. Про це свідчать і публікації у нашій газеті (номери за 30 грудня 1960 р., 4, 6 січня ц. р. та інші). Справедливі симпатії глядачів викликають виступи самодіяльних колективів Звенигородщини, наприклад. Тут задушевно звучать, насамперед, українські народні пісні, багато з них на слова Т. Г. Шевченка. Танці теж здебільшого національні. Проте деякі місцеві діячі культури нехтують цим. На перший план у репертуарах висувують угорський «Чардаш» або щось болгарське, кубинське, польське, циганське... З одного боку, це виховує молодь, збагачує її духовно. А з іншого боку... У свій час Микола Васильович Гоголь говорив, що і пісня, і мистецтво розкривають душу народу. Бажано, щоб це стосувалося українського, насамперед. Для нащадків.

ЧОГО НАМ
ПРИБІДНОВАТИСЯ?
3 липня 1961 р.

Що б хто не казав, а рівень газети залежить ще і від гонорару. Вагомий, цікавий матеріал автор прагне віддати за безцінь, який би він не був свідомий. Наша ж газета не збиткова, живемо без дотації з бюджету. В кінці року лишки фінансові у нас забирають, навіть не питаючи. А чого б ці кошти не використати для оплати талановитих авторів?

ПРО ПОЕЗІЮ І МЛИНЦІ
28 серпня 1961 р.

Приємно, що сьогодні у нас іде полеміка навколо віршів, які ми друкуємо. Розмова дуже корисна. Правда, тут Петро кинув одну несподівану фразу: «Досить нам друкувати тих, хто робить вірші як млинці». І назвав імена кількох молодих поетів. Думаю, що не слід так «круто». Поезія — це прекрасна мудрість. Вона примушує замислитись. Тому, терпляче працюючи з авторами, ми прагнемо допомогти саме тим, хто вводить читача у світ людсь-

ких почуттів і роздумів, розкриваючи особистість у всій її багатогранності. Хоч справді у нашому поетичному гаю проростає немало синтезованих рослин, у яких є всі ознаки рослинні, але немає своєї крони і свого глибинного коріння.

НАШ ТАТО ТАНЦЮЮТЬ
ПОГАНО, ЗАТЕ ДОВГО
2 липня 1962 р.

Так хочеться сказати про надруковану у двох номерах (24 і 27 червня) розлогу оповідь першого секретаря обкому комсомолу про його поїздку в складі делегації до Польщі. На жаль, автор нічого цікавого не побачив, жодних проблем, а запам'ятав лише оплески, обійми, потиски рук і безмежне славоств'я. Чого тоді було їхати? Та й скромності автору треба б мати більше, а то читаєш і спотикаєшся — там був, там зустрічався, то на з'їздах, то по закордонах. Кому це цікаво?

ПРО ЕСТЕТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ

3 вересня 1962 р.

Переглянув з десяток останніх номерів і побачив, що у нас майже зникла тема естетичного виховання молоді. А це ж чи не головне для правильного сприймання і розуміння людиною дійсності, природи, суспільних відносин, формування почуттів, смаків тощо.

Яка робота в цьому напрямку ведеться в наших інститутах? Як готуються до життя майбутні інтелігенти? Слід зайнятися цим капітально.

ЖИВИЛЬНИЙ СТРУМІНЬ
15 жовтня 1962 р.

Цілком виправдано, що майже в кожному номері ми даємо добірки листів читачів. Ось і ціла сторінка (номер за 10 жовтня). Тут повідомлення на виробничі теми, про справжніх господарів, про нові жінки професії, про збереження пам'яті односельців, які мужньо воювали на фронтах минулої війни, про побутові умови, про неможливість в роботі комітету комсомолу та багато іншого. Дійсно, листи — це живильний струмінь для газети.

НА ЗАХИСТ
БОГДАНОВОЇ ГОРИ
19 листопада 1962 р.

Вважаю, що газета виявила певну мужність, надрукувавши гостру статтю проти тих варварів, які організували на Богдановій горі у Чигирині гранітний кар'єр. (Стаття «Хто довбе Богданову гору», у номері за 16 листопада). Правда, у автора статті не вистачило сміливості назвати високопоставлених чиновників, які дозволили таке знущання над історичною святинею, але вони самі себе виявили у грізних дзвінках до редакції. Даремно.

Нам слід завжди пам'ятати про те, що на Черкащині є три священні вершини і всіляко охороняти їх. Перша — це Тарасова гора у Каневі, де покоїться прах Кобзаря, друга — це Богданова гора у Чигирині, звідки пішла слава козацька, третя — Михайлова гора у Тимківщині під Каневом, на батьківщині Михайла Олександровича Максимовича, першого ректора Київського університету, великого вченого і мислителя. Забувати, а страшніше — руйнувати ці висоти — великий гріх.

Примітка: після виступу газети кар'єр на Богдановій горі був закритий, і вона збереглася до наших днів.

(Із редакційного журналу записів проведених нарад, летучок і засідань редколегії обласної газети «Молодь Черкащини» за 1960–1963 рр.)

Василь СИМОНЕНКО

* * *

Світ який — мереживо казкове!..
Світ який — ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лица.

Світе мій гучний,
мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений,
німий,
Нижний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душою жадібну налий!

Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.

Не шкодуй добра мені, людине,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ти скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

* * *

Україно, п'ю твої зиниці
Голубі й тривожні, ніби рань.
Крешуть з них

червоні блискавиці
Революцій, бунтів

і повстань.

Україно! Ти для мене — диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік.

Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю —
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю!

Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побути на самоті.

Рідко, нене, згадую про тебе,
Дні занадто куці та малі,
Ще не всі чорти втекли на небо,
Ходить їх до біса по землі.

Бачиш: з ними щогодини б'юся,
Чуєш — битви споконвічний грюк!
Як же я без друзів обійдуся,
Без лобів їх, без очей і рук?

Україно! Ти — моя молитва,
Ти моя розлука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи — все одно
Я проллую крапелькою крові
На твоє священне знамено.

МІЙ РОДОВІД

Вельможі пихаті і горді
Плетуть родоводів в'язь:
Водного — прапрадід став лордом,
В іншого — прадід князь.

Баньки уп'явши в минуле,
Гордо ця знать рече:
— Про нас хрестоносці чули...
— В нас Юрика кров тече...

— Мій предок вогнем і залізом
Титул собі добув...
— А мій тисяч сорок зарізав,
За це і в пошані був...

Нічого собі родоводи!
Та киньте свій гвалт і крик:
Я із древнішого роду,
Бо я — полтавський мужик.

Ви скорчите кисло пику,
Коли повідомлю вас,
Що предок мій споконвіку
Хліб сів і свині пас.

Щоб жерли ви булки й сало,
Віками пер соху-плуг.
Хіба ж для історії мало
Оцих видатних заслуг?!

Я вами гордю, панове,
Бо я — знатніший од вас.
Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас!

* * *

Скільки б не судилося страждати,
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для щастя, для біди.

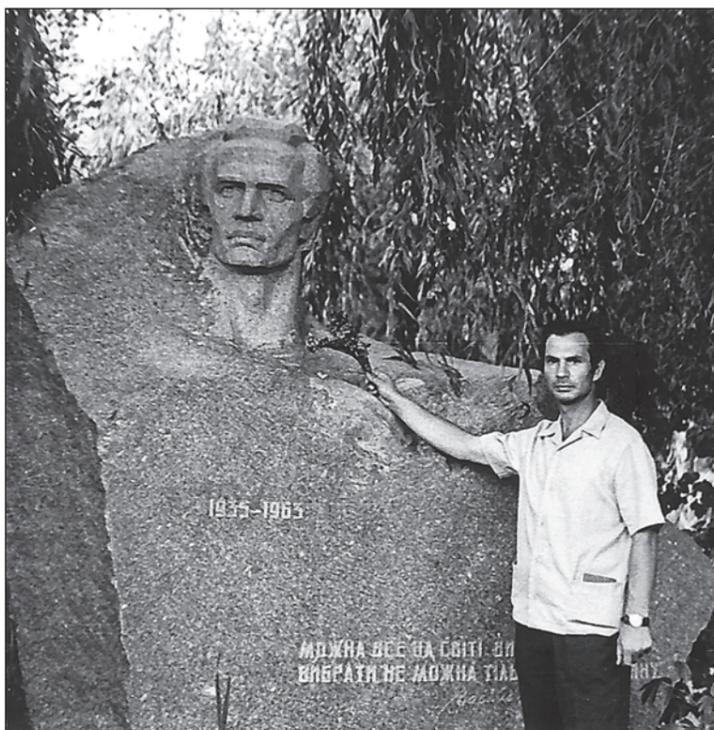
День, коли мої маленькі губи
Вперше груди мамині знайшли,
День, що мене вперше

приголубив

Ласкою проміння із імлі.

Як мені даровано багато,
Скільки в мене щастя,

чорт візьми! —
На землі сміятись і страждати,
Жити і любити поміж людьми!

Данило Кононенко біля пам'ятника В. Симоненку в Черкасах. 1971 р.

ВІТАЄ КРИМ І БІЛОРУСЬ!

17 грудня Тамарі Григорівні Литвиновій виповнюється 70 років. Народилась Тамара Григорівна на Чернігівщині. Дитина війни, ветеран праці, за фахом — бібліотекар-бібліограф з вищою освітою. З 1979 року мешкає в Криму. З 1982 року працює бібліотекарем на Сімферопольській овочево-баштанній дослідній станції с. Укромне. Незважаючи на те, що останні майже 20 років приміщення бібліотеки зовсім не опалюється, Тамарі Григорівні вдалося зберегти і саму бібліотеку з її численними фондами (до слова, і «Кримська світлиця» тут присутня!), і затишну домашню атмосферу цього сільського «храму знань».

Була депутатом два терміни в Укромнівській сільській раді та районній — Сімферопольського району. Має безліч відзнак за свою сумлінну працю, серед них — подяка голови Сімферопольської районної ради у 2000 р. та подяка від Ради міністрів АРК у 2009 р.

До 1979 року Тамара Григорівна працювала в Білорусії. І там теж була відзначена — унікальною, як на сьогодні, нагородою — почесною «Ганаровою» грамотою Верховної Ради БРСР.

Тамара Григорівна любить вишивати. У неї збереглося чимало вишивок, які вона на День села завжди приносить до Будинку культури на виставку. А ще Тамара Григорівна співає в хорі, без художньої самодіяльності, без пісні, без колективу однодумців себе не мислить. З ними вона почувається не такою самотньою, бо, на жаль, ця красива і щедра душею жінка нещодавно овдовіла...

Тож прийміть теплі і щирі привітання від земляків-укромнівців, шановна Тамаро Григорівно, з Вашим славним ювілеєм! Бажаємо Вам міцного здоров'я, і, як кажуть у народі, до ста літ жити — й не старіти!

Борис ГНАТЮК

с. Укромне Сімферопольського району

ПЕРЕДПЛАТА-2012

Доброго дня, шановна редакціє! Широ дякую вам за публікацію добірки моїх віршів і передмови Данила Кононенка!

За минулі вихідні придбала у київських кіосках з десяток примірників газети — роздала друзям, батькам, колегам. Усі одностайно думки: газета цікава, багатогранна, яскрава! Передплатила її на 2012 рік — і собі, і батькам.

Та головне (від чого радість на душі!) — «Кримська світлиця» жива!

Це величезна спільна перемога усіх нас! Нехай же в ній буде по-кримськи сонячно, світло, затишно! Бажаю колективу редакції широкого кола читачів, цікавих знахідок, незабутніх зустрічей, натхнення і насаги! Тримаймося!

З повагою,

Наталія ВОЛОШКО

м. Київ

Шановна редакціє газети «Кримська світлиця»! Недостатнє бюджетне фінансування бібліотечної галузі негативно впливає на роботу Охтирської районної центральної бібліотеки, користувачами якої є майже 5 тис. чоловік.

Без допомоги спонсорів працювати в таких умовах надзвичайно важко, тоді як потреба у друкованому слові постійно зростає. Звертаємося до вас з надією на допомогу у наданні безкоштовного примірника вашої газети на 2012 рік. Будемо дуже вдячні за розуміння і підтримку!

Працівники Охтирської районної центральної бібліотеки

ВІД РЕДАКЦІЇ. Вдячні за недавню публікацію у «Кримській світлиці» фоторепортажу про відкриття у Кримському інженерно-педагогічному університеті музею народознавства студенти цього навчального закладу (а це переважно кримські татари) зібрали кошти для популяризації газети — їх вистачило, щоб передплатити «Світлицю» Охтирській бібліотеці і одній з військових частин Криму.

І Владислав Трохимович Скороходов із с. Прибережного Сакського району підтримав «Світлицю»: передплатив газету не тільки собі, але й пенсіонерці Анні Павлівні Яценко із Сімферополя. Дякуємо вам, люди добрі!

УВАГА! Наближається до завершення конкурс передплатників «Кримської світлиці»! Найактивніші з них отримають у подарунок книгу відомого вченого-історика В. Сергійчука про Голодомор в Україні. Надішліть до редакції копії передплатних абонементів на «КС» на 2012 рік — ті, у кого їх виявиться більше (перша трійка), стануть власниками цієї книги!

ПРАЛЕТАРЫ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ПРЕЗІДЫМ
ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

ГАНАРОВАЯ ГРАМАТА

ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА
БССР

За поспехі ў працы, актыўны ўдзел у грамадска-палітычных юніцы і ў сувязі з 60-годдзем Беларускай ССР і Нампартай Беларусі

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 15 снежня 1978 года ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета.

Ляляк. (І. ПАЛЯКОУ)

Лашы. (Л. ЧАГІНА)

15 снежня 1978 года
№ 30-60

НА 2012 РІК «КРИМСЬКУ СВІТЛИЦЮ» МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ НА ПОШТІ!

Індекс газети в каталозі передплатних видань України — 90269. Вартість передплати на 1 місяць — 8 грн. 01 коп., на три — 24 грн. 03 коп., на півроку — 48 грн. 06 коп.

Закликаємо читачів — давніх і нових — підтримати свою газету й передплатити «Кримську світлицю» не лише для себе! Зробіть подарунок своїй школі, бібліотеці, рідним, знайомим: чим більше у нас буде шанувальників, тим надійніше у газети майбутнє і менше шансів на повторення тих негараздів, які довелось пережити редакції разом з читачами за останні півтора роки.

Через порушені договірні стосунки придбати «Світлицю» в кіосках «Союздруку» (крім м. Києва) поки що не можна, тому краще скористатися послугами пошти.

З усіх питань стосовно передплати звертайтеся за адресою:

03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1, ДП «Газетно-журнальне видавництво Міністерства культури і туризму України», Іван Порхун.

Тел./факс: (044) 498-23-64
електронна пошта —
nvu.kultura.porhun@gmail.com

Поточні номери газети можна отримати також і в редакції.

Конт. телефони: (0652) 51-13-24,
51-13-25, (050) 957-84-40

ф. П-1

Державний комітет зв'язку та інформатизації України

АБОНЕМЕНТ

На газету **90269**
журнал (індекс видання)

«Кримська світлиця»		Кількість
(найменування видання)		комплектів

на 200 ___ рік по місяцях											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куди _____
(поштовий індекс) (адреса)

Кому _____
(прізвище, ініціали)

ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ

На газету **90269**
журнал (індекс видання)

«Кримська світлиця»		Кількість
(найменування видання)		комплектів

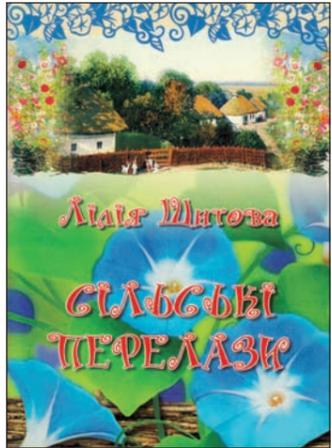
Вартість передплати	_____ грн. _____ коп.	Кількість комплектів
Вартість переадресування	_____ грн. _____ коп.	

на 200 ___ рік по місяцях											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

поштовий індекс _____ місто село _____
код вулиці _____ область _____
буд. корп. кв. _____ район _____
вулиця _____
прізвище, ініціали

Лілія Павлівна Шитова — автор понад десяти публіцистичних і художньо-документальних книг, багатьох публікацій у колективних збірниках і журналах. Вона — заслужений працівник культури України, член Національної спілки журналістів України, лауреат журналістської премії імені Ярослава Галаана, володарка Диплому Спілки журналістів України «Золоте перо», інших журналістських премій та відзнак.

Однією з найцікавіших її робіт є книга «Я воскрес, щоб із вами жити» — есеї про поета-шістдесятника Василя Симоненка, з яким Лілія Шитова разом працювала в черкаській обласній молодіжній газеті «Молодь Черкащини» на початку 60-х років минулого століття. Ця книга набула широкого розголосу серед читачів, бо написана цікаво, тепло і щиро про «витязя української поезії», журналіста, добру, порядну і принципову людину, яким був відомий поет, помертвено удостоєний Національної премії імені Т. Г. Шевченка.

Тривалий час Лілія Шитова була редактором обласної газети «Черкаська правда», очолювала правління Черкаської обласної організації Спілки журналістів України. Нині вона на заслуженому відпочинку, живе в Черкасах і не полишає працювати творчо.

Однією з останніх її робіт є книга «Сільські перелазки», що недавно побачила світ в одному з видавництв міста Черкаси. Свою книгу авторка присвятила тим читачам, котрих цікавить історія та легенди рідного краю. А стрижневе оповідання «Сільські перелазки», що й дало назву усій книжці — то схвильована розповідь про сільське життя наших дідів і прадідів, про їхню високу моральність, їхній побут, культуру, їхні звичаї, традиції, етику їхніх стосунків. Оповідання пронизане світлою, широкою любов'ю до рідної землі, до патріархально-родових устоїв сільських жителів, до їхніх духовних начал. Прочитайте це оповідання, і ви відчуєте в ньому красу і чарівність рідного слова, відчуєте непохитну віру у незнищенність національного духу нашого рідного народу.

Данило КОНОНЕНКО,
член Національної спілки письменників України

інших, уже молодших, Синиць, яких я й згадати не могла. А потім похопилася: «Вам же треба йти, а я розвела теревені! Але почекайте ще хвилику, я вам півоній нарву. Це вони від вас пішли! Мати так і називала їх — Настуньками».

Даринка несе нам цілий оберемок півоній, а мені хочеться плакати — тут і досі про наші півонії пам'ятають, а коли то було-о. Я вже й забула...

Але дивуватися мені з цього приводу довелось іще не раз, і не двічі. Йдемо вулицею, тітонька показує, де чи обійстя і де чий перелаз. Он, каже, до нас дядько Петро підтюпцем чимчикує, овдовів недавно, постарів дуже. Від жури то все, — хлопці ж його з Афганістану не повернулися. В селі пам'ятник афганцям збудували, то дядьки ото перекурять біля перелазів, а потім і до пам'ятника прямують, навіть не змовляючись. Постоять, позгадують синів. А як хто приїде звідкись (бо ті, що живими з того пекла вибралися, такі приїжджають до загиблих побратимів), то дядьки порозбирають їх по хатах, і вже говорять — не наговоряться. Вітаємося з дядьком Петром. Те ж

Побачили й Саливову хату, і біля його перелазу мовчки постояли. Дядько Саливон був дуже колоритною постаттю в селі. Високий, кремезний, опасистий. Носив один-однісінький на все село широчезні козацькі шаровари, бо звичайні штани, навіть найширші, не підходили до його статури. В будень і в свято ходив дядько Саливон у вишиванці, вважав, що до його шароварів звичайна сорочка не пасує. Ну, а щоб зовсім уже бути схожим на козака, викохав довгі пшеничні вуса.

На голові носив сплетеного власноруч солом'яного бриля. Бувало, вшав його на стовпчик біля перелазу. Це коли чекав на когось, а сам тим часом порався на городі. Отож бриль, на дядькову думку, засвідчував прибульцеві, що господар дома, заходь без зайвих церемоній. Знімаємо перед тобою бриля. Всі його товаришочки цю дядькову примху знали. Користалися нею й ми, дітлахи. Знали, що не про нас той бриль вившений, але ж дуже вже хотілося дядькових груш чи слив скуштувати. Дядько не сердився. Стрічав нас привітно і пригощав завжди щедро.

Останнім часом щось мені не виходять із голови сільські перелазки. То сняться, то заволодівають думкою, ніби й немає мені про що більше думати. «То вони тебе в рідні місця кличуть, — кажуть мені вдома. — Щоб не забувала».

Я й не забуваю. Поїхати туди вже ніби й несила, а ту, останню поїздку в рідне село, згадую і згадую.

Тоді ще тітка Людя була жива. Приїхала я до неї в гості, а вона й каже: «Ти, мабуть, хочеш і своє рідне обійстя побачити? Там тепер молоді Синиці господарюють, а перелаз вони, спасибі їм, зберегли. Та ось підемо завтра на кладовище, то по дорозі й заглянемо».

Тітка не любить слова цвинтар. «Кладовище» якось миліше їй звучить. Померлих ніби не винесли кудись просто за село, а поклали на задалегідь приготовленому кладовищі на вічний спочинок. Хай собі спочивають, за весь вік же заробилися-натрудилися.

«А чи багато в селі збереглося перелазів?» — питаю тітку Людю. «Та, мабуть, небагато, — каже. — Де старі люди є, там і перелазки з ними віку доживають. Молоді тепер, коли будуються, перелазів не роблять. Навіщо вони їм? Правда, трапляється й таке — хати вже позабивані, а перелазки стоять собі, ніби вичікують, коли хтось займе оселю, звеселить їм вид».

Я добре розумію тітку Людю, її щемкий жаль за перелазими. Бо перелазки в селах були споконвічним місцем спілкування людей. От хтось іде вулицею, а жіночки забачать, хуленько витирають руки об фартушину і поспішають до перелазу. Привітаються, обміняються новинами, чи й просто слівцем перекинуться. А чоловіки трохи й покурять спільно, під куриво, кажуть, новини, тим паче міжнародного масштабу, жвавіше обговорюються.

Дівчата — ті в надвечір'я на перелазках своїх хлопців очікували, щоб уже разом іти на гуляння. Бо чого б ото дівчині, чекаючи, селом блукати? А так усе пристойно й у батьків на виду. Тут же, як хатні чи городні справи упорують, молоді збиралися, щоб удвох-утрьох трохи перепочити і про всякі жіночі справи поговорити — чи прийнялася капуста, чи гарні сього року огірочки вродять і таке інше. Хіба мало проблем? А для стареньких і дітлахів перелаз завжди мав «приємний день». Виходили до перелазу, коли була охота, старші — на світ подивитися, малеча — з однолітками побавитися.

На нашому кутку жила одна дуже музикальна сім'я, Грушовими називалися. Всі вони на чомусь грали — на мандоліні, балалайці, гітарі. До них сходилися всі сусіди — і ближні, і дальні — послухати, розважитися трішки. Музики вмошувалися на перелазі, а дійство, в якому брали участь гості, розгорталися поруч, ледь не на шляху. Пам'ятаю, як ми, під їхню музику, ходили моріжком по колу, підтанцьовували і тихенько приспівува-

Лілія ШИТОВА

ли: «Десь тут була подоляночка, десь тут була моя панночка, тут вона впала, до землі припала...», а що далі — забула. Це, здається, був перший у житті наш театр. А головне, нас, дітлахів, звідти ніхто не проганяв. Певно, щоб народну пісенну культуру вивчали змалечку.

Про те, що слово фольклор означає народну мудрість, ми, звісно, не знали. Але, гадаю, паростки любові до української народної культури й вірності їй закладалися вже тоді.

Історія родини Грушових була оповита таємницею. Приїхали вони в село, певно, з якогось міста (дуже вже виокремлювалися і одягом, і поведінкою), оселилися в убогій селянській хатинці. Жили як усі, хіба що фотокартки на стіні свідчили про інше, не сільське буття. Де їхній батько, ніхто не знав, але на фото він, як і Віра, був у гімназійній формі. Певно, через те фото у селі Віру Яківну й прозвали гімназисткою, хоч її діти, Льоня і Галя, були вже старшенькими школярами.

А їхня убога хатинка і зарослий старий садок були для нас, дітвори, своєрідним виховним і культурницьким притулком. Але потім Грушові зникли з села, залишивши по собі добру пам'ять і нерозгадану родинну таємницю. Щось таки було в них від народників, культурників.

Перелазки були для сільської родини ще й своєрідним оберемом. Хвіртка — вона що, відчини її та й заходь, хочуть тебе бачити господарі чи ні. А перелаз — він іншої культури й етики поведінки вимагає. Підійдеш до перелазу, постой, поки господарі до тебе вийдуть, чи погукаєш їх. А тоді вже, як ведеться, або запросять тебе у двір чи до хати, або перемовини потрібним слівцем і підеш собі далі.

Перелазки, як і хати, у різних людей різними були. Плетені, як і пліт, зроблені зі стовбурів деревця, з дошок, із усього, що малося в господарстві, чи придбане десь. Але, й то вже обов'язково, на самому перелазі дощечка мала бути примайстрована так, щоб на ній зручно було сидіти. А внизу, це вже як у кого, була дощечка-східчик, або просто дощечка на землі, щоб, приміром, після дощу не в калюжу ступати, а на сухеньке.

«Та ти й сама побачиш, поки дійдемо туди, куди оце намірились», — каже тітка Людя. І таки побачила. Підходимо до колишнього нашого обійстя, дивлюся — перелаз точнісінько такий, як і піввіку тому і на тому ж місці. Він один на двох у нас із сусідами Синицями був. У мене серце так і зайшлося.

Може, його і обновили трохи, але я того не помічала. А з хати до перелазу вже біжить жіночка і руки на ходу об фартушок витирає: «Вибачте, — каже, — я на кухні з посудом возилася». Це наймолодшого сина Синициного дружина,

СІЛЬСЬКІ

Даринка. «Вони, бач, на вашому хатищі побудувалися, а батьки доживали віку у своїй хаті з ганочком, це поруч, ти ж її, мабуть, пам'ятаєш!»

«Добридень, тітонько Людю, — каже Даринка. — Я бачу, ви на кладовище направилися, то, може, до нас заглянете, перепочинете? А це з вами, часом, не Настуня?»

Дивуюся, як вона здогадалася. «А що тут такого, — каже. — Зразу ж видно: не сільська людина. Йдете з тіточкою Людею, озираетесь на все довкола, ніби щось знайоме видивляється. Я й подумала... Покійна Марія Гнатівна, чоловікова мати, вас часто згадувала. Каже, було, йде їхній старшенький, Іван, на вулицю гуляти, а Настунька вже на перелазі. Вспіває: «Іванку, Іванку, візьми мене на співанку!» «Та я, — каже Іван, — на танці йду». То ви й заводите: «Іванцю, Іванцю, візьми мене до танцю». Іван сміється: «Ти ще ж маленька, Настуню. Краще на тобі цукерку». А мати йому дала вас уже щось в кишеню чи в руки тицьнула, там цукерку, коржик чи щось інше. Він ото обдарує вас та й біжить на вулицю.

Ви ж пам'ятаєте Івана? Він на Донбас поїхав та там і осів. Має сім'ю і до нас приїжджає. Коли мати була ще жива, то й два-три рази на рік навідувався, а тепер уже рідко, але на поминальний день — то обов'язково. І за вас завжди переписує, чи не приїжджала, бува, Настуня, а якщо раптом приїде, то передавайте їй привіт».

Даринка ще довгенько нам розповідала про Іванову сім'ю, про

саме впізнавання, що це тітчина небога, Настя, що приїхала навідати її, та й село побачити кортіло, давненько ж не була. Дядько почав згадувати мою матір, каже, гарна була вчителька, учнів любила і нас, батьків їхніх і матерів, шанувала, всіх на імення й по батькові знала, приходила до всіх додому. І до нього який день пропускали, роботи ж у селі знає скільки було. «Ваші хлопці оце два дні школу не відвідували, — каже, — то я їм завдання домашнє принесла. Вони тямущі, наздоженуть пройдене, але ви, Петре Степановичу, все ж придивіться, будь ласка. Хочеться ж, щоб закінчили школу...» Співчутливою була до нашого селянського буття, розуміла його. Ти ж, певно, знаєш, що хлопців моїх Афган забрав, Марфа померла, а я самісінький залишився... Ти вже материній могилиці вклонися (знає, виходить, що і мами вже на світі немає, в селі такі вістки в хаті довго не затримуються). А я вам квітів зараз принесу, ми їх Настуньками називаємо. Та ви не дивуйтеся, покійна Марія Гнатівна, було, шовесни свої кушечки півоній порозубує, щоб краще росли, та й рознесе по всьому кутку. Це, каже, вам на пам'ять про Настуню, з їхнього двору квіти...»

Ховаю сльози, простуємо далі. Дивимось, перелаз є, а вікна в хаті навхрест забіті. Немає вже тітки Варочки. Відмучилася сердешна. Діти ще в поминальні дні такі приїжджають, а так просто — ні. Живуть далеченько, та й самі вже не дуже гожі.

Дядька Саливона запрошували нібито в кіно зіграти Тараса Бульбу. Та чомусь не склалося. Чи то плани поміялися, чи не влаштував когось дядьків характер. А жаль! Такого фактурного Тараса Бульбу в усьому світі не знайдеш.

Як воно було насправді — невідомо, але я для себе цю проблему вирішила. Справа в тому, що у дядька Саливона завжди сміялися очі. Ну як з такими очима шаблоюкою будеш розмахувати і чужі голови стинати? Мама мені сказала, що дядькові в очі колись потрапили смішинки і оселилися в них. Схоже на правду, але як саме ті смішинки в дядькові очі потрапили, не було ясно. Отож і вирішили ми розпитати самого дядька. А він каже — дуже просто. Дядько щоранку бігав до річки купатися, сонечко вже встигало розсипати смішинки по воді, от вони й потрапили в його очі. «А коли ви спите, — допитувалися ми, — що тоді смішинки роблять?» «А що їм робити? Сплять. А вранці просинаються і знову сміються».

Ми, звісно, відразу ж побігли до річки, бризкали з усієї сили і собі, і одне одному в очі, але смішинки так чомусь в них і не оселилися. Чому — ми не знали. Але дядько Саливон пояснив. Мабуть, каже, треба багато чого пережити, щоб знати всьому тому справжню ціну. Отоді й засміються очі. Але ця відповідь була для нас, певно, замудрою, бо щось ніхто з нас дядьковим знанням не скористався. А може, життя наше для цього було не зовсім підходяще...

Давно вже немає на світі ні дядька Саливона, ні тітки Саливонихи, а хата все ще міцненька. І перелаз живий-живісінкий. І коти так само на стовпчиках сидять, ніби спостерігають за вулицею. В селі подекуди, що то ще Саливоніві коти. Такі ж чорні з червоними плямами. Їх, мабуть, сусіди потихеньку підгодовують, а люди думають, що то ніби Саливон до своїх улюбленців щонаочі навідується. Бо ж усі знають, яким він був характерником.

А те, що хату стережуть і на вулицю, як колись дядько Саливон, з перелазу поглядають, то, звісно, добре. Та й коти ці, мабуть, уже з іншого покоління, бо ж відомо, що тварини ці так довго не живуть. А легенда, що ж, хай собі живе. Всім же хочеться якогось дива в житті.

І не лише у нас, до речі. Відомо, що Хемінгвей дуже любив кицьок, і жило їх у нього в будинку понад півсотні. Так-от, наш знайомий недавно побував у домі-музеї Хемінгвея в Америці. І що ж? Коти й досі там живуть, і майже у такій же кількості. Їх дбайливо доглядають музейні працівники, а відвідувачам розповідають, що це ті ж самі,

телевізори не поскупилися, дивіться, мовляв, згадайте і не скучайте, бо за нинішньої скрути не дуже до вас наїздишся.

А бабуня Приська нас на перелазі не зустріла. Тітка Людя й затривожилася, чи не злягла, бува, старенька. А вона таки добряче захворіла. Поралася вчора на городі, то поперек так ухопив, що й на ноги звестися не може. Тітка Людя виїняла з торбинки пірижечки, маківнички, вона їх про всяк випадок із собою прихопила, мало хто стріється по дорозі. Пригостила бабуню й питає: може, чимось допомогти треба? «Та ні, не турбуйтеся, діти сусідам гроші залишили, хоч вони у мене добрі, й так би доглянули. Учора й поперек розтерли, і нагодували...»

Лише біля однієї хати, причепуреної, у квітках, як у віночку, ніхто нас не зустрів. Мовчала хата, мовчав новенький перелаз, по стовпчиках якого іпомея та королівий цвіт вилися. «Тут живе Ганнуся, хотіла вас познайомити, та, певно, вона десь у село подалася», — журиться тітонька і якось дивно посміхається.

Побували ми й на кладовищі,

М. Пимоненко. Побачення

ПЕРЕЛАЗИ

Хемінгвейські, коти. І хай не всі, а багато хто вірить у це. Та й не дивно. Хемінгвей — і сам одна з найвідоміших світових легенд...

Біля дальшого перелазу нас уже чекала тітка Оляна. Чекала як дорогих гостей. Уже й не питала, хто це з тіткою Людею йде — в селі на цю годину вже всі знали, хто й чого до неї навідався. Чи їм ластівки, оті, що перелітають від двору до двору, висточки розносять?

Тітка Оляна розпитує про мою життя-буття, дивується, як ото люди на тих поверхах, далеко від землі, живуть. А яке ж без землиці, її сили, здоров'я? Згадає й про маму: «Царство їй небесне, гарна вчителька була, обох її доньок навчала. А діти тих доньок у вашому ж місті живуть, ти їх часом не бачиш? А коли побачиш, то не забудь сказати, щоб частіше до бабуні навідувалися, бо ото тільки й діла у неї залишилися — чекати та зустрічати...»

Провідали ми й ще кілька перелазів, за якими доживали віку старі люди у своїх хатах. Ото тільки й світу для них, що зустрічі біля перелазів, тільки там і можуть дізнатися, що в селі сталося, чи, приміром, у тих містах, куди діти й онуки повиїжджали. Бо те, що в світі й у країні діється, вони, слава Богу, й так знають — з радіо і телебачення. Діти їм на приймачі й

всіх родичів і не родичів провідали, квіти поклали на могилки і букет біля входу на цвинтар прилаштували. Для всіх разом, щоб нікого не образити. Порозмовляли з покійними тихо й лагідно, вони люблять тишу. Власне, розмовляли лише тітонька Людя, бо я що почну говорити, то й зриваюся на плач, не звична з покійниками розмовляти. А тітонька сварить: не плач, не тривож їхні душеньки. Хай думають, що в нас усе гаразд. Хоч де він, той гаразд, та чи й був коли?

А як ішли додому, то біля Ганнусяного перелазу, отого, що зустрів нас мовчанням, побачили гурт святково вдягнених жіночок. То Ганнуся збрала їх, щоб із нами побачились. Почали всіх згадувати, та так любо й тепло! І покійних моїх батьків, і братика, і якою я була гарною та слухняною дівчинкою (чи є на світі такі?).

Згадали й тих, кого голод забрав, і репресованих у тридцять, і у війну полеглих. Обеліск тим, хто з війни не повернувся, в селі у великій пошані, збудували вже й пам'ятник афганцям. Дасть Бог, спроможуться і на пам'ятники тим, кого позбавив життя лютий голод та нещадні репресії. Кожне ж ім'ячко тут відоме, у кожного був свій рід, своя біла хата і свій перелаз. А тепер тільки земля, сама земля...

Почула я тут багато трагічних

історій. Декотрих людей я не знала, а от дядину Килину пам'ятала добре. Гарна вона була, дуже гарна і щира. Очі великі, сірі, шоки рум'яні, ніби з малюнка Катерини Білокур. Як дядько Кузьма помер, вона за ним дуже побивалася і довго жила самотньо. А на схилі літ, про це я й не знала, звідкись прибився до неї приймак. На вроду непоказний, але ж дуже молодий. Ну, в селі за це її, звісно, осудили. Але жили вони тихо і скромно, і все те з літами якось забулося. Жили разом довгенько, аж поки тітка Килина з літами зістарилася. Отоді це й сталося. Перейшов приймак до молоді жіночки, в неї нібито від нього дитя знайшлося. Але Килина не зобихав, майже щодня навідував. І дровець, було, нарубас, і води принесе з криниці, попорається по господарству. А коли Килина зовсім занедужала, вже, кажуть, і з ліжка не вставала, перебрался, з її згоди, в Килинину хату з усім своїм сімейством. Вони всі її шанували, гуртом доглядали до самої смерті. А найбільше дивував людей отой приймаченько. Сім літ доглядав за лежачою Килиною, як за матір'ю рідною. А тепер на могилку часто ходить, все щось там підрихтовує, барвінку насадив, квіти носить. Людям усе те важко збагнути, але що є, те є. Він із сім'єю й тепер живе в старій Кили-

ниній хаті, і перелаз їхній цілий-цілісінкий, Килина раніше любила на ньому посидіти. Ми не проходили там, а тітка Людя й у розмові про це не згадувала. Мабуть, їй все те ще боліло...

Запросила нас Ганнуся і до хати. Підняла чарку та й каже: «Здрастуй, Настуню, супернице моя дорога і хороша! Здрастуй, сонечко, дай тобі, Боже, здоров'я у моїй господі! Отакої! А я й не знала, що у мене є суперниця, та ще й у селі рідному, звідки я дитям виїхала! «А таки ж суперниця, — сміється Ганнуся, — бо коли хочеш знати, я дівкою з Іваном Синичкою на вулицю ходила, та й додому він мене після гуляння проводжав. А ти ж його, Настуню, на перелазі переїмала...»

І жіночки весело заспівали: «Іванку, Іванку, візьми мене на співанку», «Іванцю, Іванцю, візьми мене до танцю». «Пам'ятаєш? А тепер зізнайся, — кажуть, — ти слова оті сама придумала, чи хтось навчив?» Пам'ятать то я пам'ятаю, а от звідки ті слова взялися, не знаю. Знаю лишень, що дуже мені хотілося на вулицю піти, подивитися, що воно там — ота вулиця, де так гарно співають. А Іван не брав. Казав, ти ще мала на вулицю ходити. І залагоджував суперечку цукеркою. «А ви ж звідки се знаєте?» — питаю жіночок. А вони сміються: «Ми ж йому, коли з'являвся на вулиці, хором ці частівки наспівували. Ніби жартома, а коли по правді, всі ж були в нього закохані. Таємно, звичайно. Ото й ховалися за дитячими вівтками!»

Згадали й про те, які у Івана очі були — сині-пресині. А віі! Чорні-пречорні, довгі-предовгі! Недарма ж його Синичкою звали, хоч очі тут ні при чім. Прізвисько те у нього родове, але дуже вже йому пасувало. «А ти бачила ще коли-небудь такі очі?» — допитується Ганнуся. — Напруж пам'ять». Та чого там її напружувати. Не бачила. Ні в кого не бачила, хоч ніби чимало й по світу поїздила. Правда, одного разу все-таки щось було. У великому місті центральною магістраллю просувалася колонна машин. Стояла на узбіччі, перечікуючи їх. От із однієї вантажівки й сяйнули сині очі, не такі, як у Івана, а все ж сині-сині. Водій лагідно посміхнувся і помахав мені рукою. «Може, то щастя твоє було», — зітхають жіночки. Може, й щастя, бо я тоді свого ще не зустріла. А швидше за все не моє, а чийсь...

Та то так, принагідно. А поки що я допитую Ганнуся, чому ж не виїхала за Синичку заміж. А вона: «Ми ж тоді молодесенькі були, голубили одне одного хіба що очима. Та ще й мати моя, знай, остерігала: не закохайся в нього, Ганнуся, такий хлопець не буде вірним чоловіком, знайде по собі красуню».

Помилася Ганнусяна мати. Іван поїхав на Донбас, там ПТУ закінчив, а згодом і вищу освіту здобув. А одружився зовсім не з красунею, а просто з симпатичною дівчиною, не красою і не гіршою за Ганнуся. «Вони, оті красені, на вродливих

не женяться, — винесли свій вердикт жіночки. — Їм своя краса обридла, кожне на тебе озираться, мов на якусь дивовижу. Навіщо ще й за дружину думати?»

Отож Іван поїхав на Донбас, а Ганнуся десятирічку закінчувала. «Мама твоя мене умовила, хоч і соромно було серед малоліток у класі сидіти, ми ж через ту клятву війну всі переростками недоченими залишилися. Мама мене таки довгенько умовляла, я школу закінчила і ніколи про це не пошкодувала. Училася далі, а в село повернулася з дипломом і з чоловіком».

Іван раніше додому частенько приїздив. Познайомив Ганнуся і з дружиною, і з дітьми. А вона його — зі своїми. Жартували, згадували, як мама Ганнусяна, було, коли б вона не поверталася з вулиці, на перелазі їх виглядала. І слава Богу, на добре все виїшло. Хіба не так? «А сині очі... Зізнаюся, сняться інколи, чого там... Добрі такі, лагідні...»

«Тому ти, мабуть, іпомеями і весь тин обсадила», — міркують розважливо жіночки. — То дай і нам насіннячка! «Коли сіяла, то, ясна річ, ні про що таке не думала, а тепер як виїду вранці на подвір'я, а навколо — синьо-синьо, то, звісно, й згаду. А насіннячка назбираю і всім уділю, розводьте на здоров'я. Іпомея — квітка гарна. Але й догляду потребує, не так просто її виростити...»

Згодом Ганнуся передала й мені пакетик насіння іпомеї. Обсадили ми нею свій вагончик на садовій ділянці — і він теж засвітився синьо. А коли сусідка обсадила-обвила іпомеями свою хату, то всі люди зупинилися і дивилися на неї, як на справжнє диво. Куди тим палацам, теперішніми багатіями розбудованими!..

Отакими були мої останні зустрічі з сільськими перелазами і людьми за ними. І так багато вжали в моєму житті, стільки теплих спогадів навіяли, стільки думок розбудили про добрі сільські звичаї, невмирущу пам'ять людську, віру в світлі й добрі начала кожнісінської сушої людини. І так жаль, що не лише сільські перелазы, а й чарівні хутори, а то й цілі села зникають із української карти земної. І як то їй, бідній землі, терпіти таку наругу та несправедливість!

І все ж, думаю, міне час, скінчиться оця лихоманка нищення, гарбання, відродиться на нашій, — на своїй, — землі найкращі у світі села, біленькі чепурні хатиночки, а може, й такі дорогі серцю моему перелазы. Найперші пристанки широго людського спілкування, найдавніші свідки найдавнішої у світі побутової культури, етики селянських стосунків, обереги людських таємниць. Скільки б вони розповіли, якби заговорили!

Ось тепер і гадайте, чому мені сняться й сняться, не дають душі спокою оті, всіма ніби вже й забуті, сільські перелазы...

м. Черкаси

В. Титуленко. Перелаз до саду

ВІД ЗІРНИЦІ ДО ЗІРНИЦІ ХАЙ ЛУНАЮТЬ ВЕЧОРНИЦІ!

9 грудня у Севастопольському українському культурно-інформаційному центрі за участі студентів морського коледжу та учнів місцевих шкіл пройшли вечорниці, присвячені Дню святого Андрія.

Вечорниці, або досвіткі — одна з форм осінньо-зимових розваг, що почалися пізньої осені, зазвичай на Покрову, й тривали аж до початку Великого посту. Осінні роботи на той час уже були закінчені: хліб і городини зібрані, настали довгі вечори, адже сонце повертало на зиму.

Для проведення вечорниць неодружена молодь підшукувала простору хату, господинею якої була самотня жінка. Вечорниці, або досвітчана мати, так потім величали цю господиню, стежила за дотриманням парубками та дівчатами усіх тамтешніх звичаїв і традицій. За використання приміщення господині принесли крупу, квасолю, хліб, сало, яйця, полотно тощо. Вечорниці були буденні і святкові.

На буденних — дівчата пряли, вишивали сорочки та рушники, плели мереживо: придане цілком залягло від їхньої працьовитості. Завзята до роботи дівчина надбає, бувало, чимало сорочок, лише за одну зиму наряде ниток на декілька сувоїв полотна. Працюючи, вони співали пісень, жартували, ділилися своїми таємницями, заводили розмову про дівочу долю. За розмовами час збігав швидко, робота спорилася, пісень та дотепних жартів не бракувало ніколи. Проте вранці дівчата мали пред'явити своїм матерям виконану за ніч роботу.

На святкових вечорницях молодь розважалася, за-

в'язувала стосунки, вибирала собі пару. Хлопці розповідали різні історії, казки, небилиці, залицялися, всі разом співали, танцювали, ворожили. Неповторне колоритне обрядове дійство розгорталося під час Андріївських вечорниць. Цього вечора за традицією хлопцям прощалися всі їхні пустощі. Чого вони тільки не вигадували, аби тільки збитки дівчатам зробити: нитками вулицю заснують, ворота познімають, шибки у вікнах позамальовують. У хатах — темно, всі сплять, бо думають, що ще ніч.

У той час дівчата під керівництвом вечорничної матері проходили справжню школу майбутньої господині. Всім знаходилася робота: хтось тісто місив, хтось вареники ліпив чи розтирав мак, нарізав хліб, овочі тощо. Найпоширенішими стравами на Андріївських вечорницях були традиційні: каша, вареники, узвар, калита і балабушки.

Аби якнайкраще спекти пшеничний прісний корж — калиту, дівчатам треба було докласти чимало хисту. Він мав бути великий, круглий, з діркою посередині, оздоблений родзинками та горіхами. І це ще не все: калиту треба було трохи пересушити, щоб відкусити її було не просто.

Коли вже все було наварено і напечено, у супроводі музик приходили парубки, починалися ворожіння, співи, ігри, танці. Ворожіння були різноманітні: міряли чоботами відстань від стіни до порога: чий чобіт «приходив» першим, та дівчина першою мала вийти заміж. Із зав'язаними очима дівчата по черзі витягували фанти з-під серветки. Кожен з фантів свідчив про жениха: буде він землеробом, кухарем,

чи, скажімо, п'яницею. За розвагами непомітно спливав час і наставала пора головного дійства Андріївських вечорниць — кусання калити.

Калиту підвішували на червоній мотузці досить високо, аби дістати її зубами було не так просто, та обирали вартового (Калитинського). Той мав бути дотепним, балакучим, умів розсмішити. Кандидат на кусання калити, називали його Коцюбовським або Кочержинським, мав прибути верхи на коцюбі чи кочерзі, на ній же підскочити й відкусити коржа та ще й при цьому не розсміятися. Зробити це було не просто: корж гойдався, а іноді ще його на мотузці то опускали, то піднімали. Всі навкруги, й сам Калитинський, жартували, аби розсмішити вершника, що скакав від порога на коцюбі, сам себе поганяв та іржав, як кінь.

«Калита, калита! Ой, солодка була...»

Після гри в калиту дівчата запрошували хлопців до столу. Часом веселощі тривали цілу ніч й тоді вже вечорниці називали досвітками. Свято Андрія вважалося одним із найважливіших серед зимового циклу, його з радістю чекали цілий рік.

Вечорниці були досить вдалою для тих часів формою гуртування: тут закладалися естетичні основи поведінки молоді, засвоювався багатий український фольклор, історія та звичай рідного краю.

Батьки заохочували своїх дорослих дітей до участі у вечорницях, але зауважували при цьому: «Ходи та розум при собі носи».

Сьогодні вечорниці втратили своє первісне призначення: у суспільстві докорінно змінилися соціальні й історичні умови, проте їхній виховний, етичний та естетичний потенціал варто активно використовувати. Це розуміють фахівці-народознавці Севастопольського українського культурно-інформаційного центру, залучаючи до проведення вечорниць учнів та студентів міста, опрацьовуючи сценарії за їхньої участі, з урахуванням специфіки сьогодення.

Лідія СТЕПКО

м. Севастополь

Галина ЖУБІЛЬ-КНИШ, Роксолана ЖУБІЛЬ

СУЧАСНЕ ВЕСІЛЛЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ

Де співати й танцювати,
Як не на весіллі...
Лети, лети, ластівко,
поперед нас
Та дай матері звістку
про нас!
Нехай виїде мати
з могоричем,
Бо звінчали її дочку
з паничем.

При вході у приміщення,
де мало відбуватися весілля,
молодих зустрічали батьки з
хлібом-сіллю, медом та мого-
ричем. Мати молодій на
плечах мала пелехатий ко-
жух, а в руках — хліб-сіль.
Жінки співали:

Вийди, вийди, мати, з хати
Свого зятя зустрічати.
Вийди, вийди та в кожусі,
Та в хорошому дусі.
Якщо кожух пелехатий,
Тоді буде зять багатий.

Батьку молодій тримав
пляшку та чарки. Наречені
батькам тричі кланялися.
Батьку наливав у чарки, мо-
лоді пригублювали, а решту
вилити позаду себе, аби
лихо позаду було, і кидати
чарки об землю, аби розби-
лися «на щастя». Мати гостя-
ла дітей тістечками і розби-
вала перед молодими тарілоч-
ку, щоб діти щасливими
були, горя-біді не знали.

Жінки співали:
Ой побиті келихи, побиті,
Вже нашої молодій
іншим не любити.
Побили тарілку, побили,
Щоби нашу молоду
інші не любили.

Мати молодій стелила мо-
лодим під ноги кожух, по
якому вони ступали. Остан-
нім часом заведено при вході
у святкову залу ставити сто-
лик, застелений вишитим
рушником, на який кладуть
весільні калачі та коровай.
Гості підходять до молодих,
вітають їх з одруженням,
обдаровують подарунками.

Дарування здавна супро-
воджувалося ладканками:
Ой горує Соненько горує,
Мене рідна матінка дарує.
Та й на щастя,

та й на здоров'єчко,
Жеби була моцна сімечка.

Старостіна теж радо обда-
ривала молодих. Подарун-
ки її були особливими, цін-
нішими за найдорожчі дари.
Вона дарувала молодим при-
браний стрічками та квітами
кошик, у якому в торбинках
була всяка всячина. Старо-
стіна витягала з кошика тор-
бинку і дарувала, примовляю-
чи:

— Дарую вам часнику,
щоб любились до смаку.
— Дарую молодій зерна,
щоб ніколи не була одна.
— Дарую жменю проса,
щоб не ходила жінка боса.
— Дарую жменю жита,
аби не була жінка біта.
— Дарую ще й гречки,
аби не було суперечки.
— Дарую жменю гороху, щоби
грошей мали багато, а не по-
троху.

— Дарую нині вам овес,
щоб славився рід увесв.
— Дарую молодій горщик,
аби варила борщик.
— Дарую молодому кислиць,
щоб не бігав до чужих моло-
диць.

— Дарую голосні дзвіночки,
щоби мали гарні дочки.

(Продовження.)

Поч. у № 30-34, 37-44)

— Дарую вам стрічку синю,
хай Господь дарує сина.
— Дарую трохи цибулі, щоб
не тикали один одному дулі.
— Дарую мішечок пуху, щоб
не ображали свекора й свекру-
ху.
— Дарую молодій леденців,
щоб не любила чужих моло-
дців.

— Дарую шмат полотнища,
щоб до року ви гостей запро-
сили на хрестини.

— Дарую молодій горіхи, щоб
від чоловіка зазнала втіхи.

— Дарую джерельну воду,
щоби гарні обоє були на вроду.

— Дарую пляшечку з живою
водою, аби вас біда минала
завжди стороною.

— Дарую копійки мідні, щоб
не були бідні.

— Дарую золото і сrebro,
щоб в сім'ї було добро.

— Дарую пшеницю, аби Бог
щодня давав білу паланицю.

— Додаю ще в дар підкову,
щоб на золотім весіллі всі
зустрілись знову.

ви. Потім слово мала старо-
стіна. На сучасному весіллі
можна виголосити прибли-
зно таку весільну промову:
«Дорогі наречені! Шановні
гості! Віддавна заведено на
нашій святій землі, що пер-
шим вітає молоду пару після
шлюбу батьку молодій. Про-
шу його до слова». Батько
каже: «Любі мої діти! Благо-
словляю вас золотим сонцем
і блакитним небом рідного
краю, врожайними полями,
чистими водами, ясними
зорями, високими горами,
зеленими лісами, синіми
морями, щедрою рукою сла-
вної неньки-України. Щиро,
від усього батьківського сер-
ця бажаю вам створити сім'ю
міцну, здорову, щасливу, за-
кохану, добру і багатодітну. І
тому, шановні гості, за мо-
лодих лунають гості. Жи-
віль щасливо і багато! Хай
радість вселиться у хату. Хай
сміх у ній ширший не змове-
кає. Хай вас любов оберігає». Гості

Всі дари склалися до ко-
шика і вручалися молодим із
такими словами:

Все це — ваші обереги,
Тому берегти їх треба.

Приємно, що відродився
ще один гарний звичай,
який можна побачити на ба-
гатьох весіллях: коли гості
обдаровували молодих, то мама
молодій дає молодим кінці
від рушника і веде за стіл під
образом. Якщо в молодій був
молодший брат чи сестра, то
сідали швиденько на місце
молодого чи молодій і вима-
гали викупу за місце. А одер-
жавши викуп, поступалися
місцем.

Коли сіли молоді, староста
розсаджував гостей за столи.
Перед молодими на столі сто-
яв коровай або лежень з гіль-
цем, весільний калач, на яко-
му лежав віночок-доля, ви-
плетений для молоді у п'ят-
ницю на дівич-вечорі. Аби
молоді завжди були разом,
аби ніщо їх ніколи не розлу-
чило, стрічкою зв'язували
їхні келихи, ложки, виделки.
Гостина починалася з молит-

п'ють, пригощаються. Ста-
ростіна зі староствою представ-
ляють гостей. «Поєдналися
сьогодні два серця, створили
нову сім'ю. Але, окрім цьо-
го, ще й розширили родинне
коло. Дві раніше чужі ро-
дини стали тепер близькими і
рідними. Зараз саме час роз-
почати знайомство». Старо-
стіна знайомить усіх із бать-
ками молодих, хресними
мамами і татами, сестрами та
братами молодих, родичами
та іншими близькими людь-
ми, які присутні на весіллі.
Представлення може бути сер-
йозним, а може бути і жартів-
ливим, де, окрім родинної
спорідненості, можна гово-
рити і про захоплення лю-
дей, піджартовувати з деяких
рис характеру. За знайомст-
вом, звичайно, треба випити.
Староста каже: «Прошу на-
повнити келихи і випити до
дна, бо, хто не п'є до дна,
той не зичить нам добра!»
Коли гості добре погостили-
ся, то староста оголошує: «А
тепер не завадило б нагадати,
що ми є на весіллі, де треба

не лише їсти та пити, а ще й
веселитися, гарно забавля-
тися. Музики просять усіх
гостей до танцю!»

А музика як заграє,
То забуду біду...
Веселенько заспіваю,
В сопілку подую —
Співаночок до ста знаю,
Рота не шкодюю.

Яке весілля без пісні! У
весільних обрядах задіявали
колись більше тисячі п'яти-
ста пісень. Вони були тісно
пов'язані з тими чи іншими
звичаями. Умовно пісні по-
діляють на обрядові весільні
та необрядові весільні. До
обрядових відносять ладкан-
ки та «журні» пісні. Вони
групуються навколо таких ос-
новних тем:

— жалю (батьків за дочкою,
а дочки — за батьками, домів-
кою, дивуванням);

— пісні-прохання до Бога,
щоб дав молодій парі добру
долю;

— пісні-величання, поздо-
рвлення молодих та їхніх
родин;

— пісні про невпевненість
у майбуттє, про лиху свекру-
ху, нелюбого чоловіка, про
гірку жіночу долю.

Жартівливі, кепкувальні та
сороміцькі пісні відносять до
необрядових. На весіллі спі-
вали багато найрізноманітні-
ших пісень про кохання, про
сімейне життя.

Обрядові весільні пісні ви-
конували, як правило, жін-
ки. Упродовж весілля між го-
стями від молоді та моло-
дого було постійне змаган-
ня, «передирки», пісенні «ді-
алоги».

Обов'язковим атрибутом
весілля були колись ладкан-
ки. Ці наспіви-формули на-
лежать до групи весільних
обрядових пісень. У деяких
селах на Західній Україні вони
збереглися до сьогодні. Лад-
канки були не лише окрасою
весілля, а й обов'язковим
атрибутом, тому супроводжу-
вали кожен весільний обряд.
Відродно, що останнім часом
можна почути ладканки на
весіллях не лише в селах, а й
у містах. Ладкання завжди
було привілеєм лише заміж-
ніх жінок. Виконувалися вони
без музичного супроводу.
Існували ще в дохристиян-
ський період, але «дожили» і
до наших днів, хоча у зміне-
ному вигляді. Сьогодні особ-
ливо популярними є жартів-
ливі ладканки, частенько зву-
чать і сороміцькі. Ці весільні
пісні-мініатюри повинні зно-
ву стати емблемами розмаї-
тих весільних обрядів.

Важко уявити собі весілля
без музики. Колись музи-
кант був одним із обов'язко-
вих атрибутів весільного дій-
ства. Мелодії супроводжу-
вали кожен весільний обряд.
За свою роботу музикант
отримував «підшову» коро-
ваю і рушник, на якому ко-
ровай стояв. Сьогодні роль
весільних музик взяли на себе
невеличкі оркестри, ансамблі,
гурти. А колись дуже попу-
лярними були народні «трої-
сті» музики, які грали на
скрипці, бубні, басі, сопілці
та цимбалах. Прикро, що ав-
тентичні весільні музики ви-
тісняються сучасними гурта-
ми. Тішить лише те, що нині,
як і колись, звучать на весіл-
лях вівати, марші, туш, поль-
ки, вальси.

* * *

Читачі газети, які захо-
чуть придбати книгу, можуть
звернутися до авторів за ад-
ресом: 82100, Львівська об-
ласть, м. Дрогобич, вул. Лесі
Українки, 11, кв. 31, моб. тел.:
098-450-79-61

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

ГРУДЕНЬ
15

1932 р. — ЦК Компартії
України затвердив перелік 82
районів України, куди при-
пинилося надходження про-
мислових і продовольчих
товарів за зрив планів хлібо-
заготівлі.

2000 р. — в Україні остато-
чно припинила роботу Чор-
нобильська АЕС. Зруйнова-
ний у 1986 році реактор, що
містив 66 тонн розплавлено-
го ядерного пального і 37
тонн радіоактивного пилу,
незважаючи на збудований
захисний «саркофаг», продов-
жував випромінювати радіа-
цію.

Народилася:
1958 р. — Соломія Павлич-
ко, письменниця, літерату-
рознавець, перекладач, пуб-
ліцистка, автор праць з історії
фемінізму. Дочка Дмитра
Павличка.

Соломія Павличко

Померли:

1934 р. — з наказу Москви
розстріляно 28 українців —
поетів, критиків і громад-
ських діячів, серед них: О. Блі-
зкий, Д. Фальківського, Г.
Косинку, І. Крушельниць-
кого, М. Лебединця, К. Бу-
ревія.

16

Народився:
1886 р. — Данило Терпило,
повстанський отаман Зелений.

17

1897 р. — на Харківському
паровозобудівному заводі
збудували перший україн-
ський паровоз.

1917 р. — Українська
Центральна Рада отримала
урядову телеграму з Петро-
града від Ради Народних Ко-
місарів, що уряд радянської
Росії «визнає Українську На-
родну Республіку, її право
цілком відокремитися від
Росії... зараз же, без обме-
ження та безумовно».

1917 р. — розпочав роботу
Всеукраїнський з'їзд робіт-
ничих, солдатських і селян-
ських депутатів, який під-
тримав Українську Централь-
ну Раду. 20 грудня з'їзд від-
кинув ультиматум петроград-
ської Ради Народних Комі-
сарів, що стало приводом для
українсько-більшовицької
війни.

Народилися:
1883 р. — Микола Рябовол,
український політичний діяч
на Кубані часів Громадянсь-
кої війни; голова Кубанської
Законодавчої Ради; голова
Кубанської Військової Ради.

1908 р. — Юрій Шевельов
(Шерех), славіст-мовозна-
вець, історик літератури,
письменник, критик, акаде-
мік Національної академії
наук України.

1939 р. — на Камчатці заги-
нув ув'язнений поет Михайло
Драй-Хмара.

18

Народився:
1892 р. — Микола
Куліш, український письмен-
ник, режисер, драматург, гро-
мадський діяч, газет-
ний редактор, діяч
української освіти,
педагог («97», «Пате-
тична соната», «Мак-
лена Граса», «Мина
Мазайло»).

19

Свято Святого Ми-
колая у християн
східного обряду.

Марія Матіос

Міжнародний день допо-
моги бідним.

Народилася:

1959 р. — Марія Матіос,
видатна українська письмен-
ниця (твори — «Нація», «Со-
лодка Даруся», «Щоденник
страченої», «Армагедон уже
відбувся» та ін.).

21

1988 р. — перший політ
здійснив дослідний зразок
найбільшого діючого літака
у світі Ан-225 «Мрія».

Народився:

1596 р. — Петро Могила,
святий, політичний, церков-
ний і освітній діяч України.

22

1917 р. — у Харкові відбу-
вся заколот проти Української
Народної Республіки, вста-
новлено більшовицьку вла-
ду і скликано III екстрений
з'їзд рад Донецько-Криворі-
зької Республіки.

1918 р. — у Києві командир
Осадного корпусу січових
стрілців Євген Коновалець
видав наказ про заборону ан-
тидержавної агітації.

23

1873 р. — засноване Літера-
турне товариство імені Тара-
са Шевченка.

24

Народився:
1937 р. — В'ячеслав Черно-
віль, літературний критик,
публіцист, діяч руху опору
проти русифікації та націо-
нальної дискримінації ук-
раїнського народу.

Помер:

1993 р. — Іван Козловсь-
кий, український співак, на-
родний артист СРСР (1940),
Герой Соціалістичної Праці,
лауреат двох Сталінських пре-
мій, п'яти Ленінських та Дер-
жавних премій УРСР ім. Т. Г.
Шевченка, соліст Харківсь-
кого оперного театру і мо-
сковського Большого театру.

25

1933 р. — український са-
тирик Остап Вишня звину-
вачений у контрреволюцій-
ній діяльності, засуджений
до розстрілу, заміною піз-
ніше десятима роками тюрем-
ного ув'язнення.

1991 р. — о 19.00 по Цент-
ральному телебаченню СРСР
востаннє виступив Президент
СРСР Михайло Сергійович
Горбачов і повідомив, що «...в
силу обставин, що склалися з
утворенням Співдружності
Незалежних Держав, я при-
пиняю свою діяльність на
посту Президента СРСР». О
19.38 на куполі Кремлівсько-
го палацу було спушено пра-
пор Радянського Союзу. Пі-
сля майже 69 років
Радянський Союз
припинив своє
існування.

Народився:
1899 р. — Гри-
горій Верьовка,
український ком-
позитор, хорвий
диригент, худож-
ній керівник і го-
ловний диригент
Державного укра-
їнського народно-
го хору.

Микола Куліш
(1892-1977)

У МУЗЕЮ — ЮВІЛЕЙ

9 грудня одразу трьома виставками Центральний музей Тавриди відзначив своє 90-річчя. А перш ніж відвідувачі вирушили ознайомлюватися з експозицією, яка давала уявлення про діяльність музею за цей чималий термін, відбулася урочиста частина цього заходу — з виступами та перерізанням стрічки під пильним оком численних фотокамер та інших засобів увічнення святкових подій.

Першим мав слово директор музею Андрій Мальгін, який розповів про непросту долю музею, невід'ємну від долі усієї країни. Болючого удару по його керівництву завдали сталінські репресії, яких зазнали двоє директорів цієї установи. А самі експонати зазнали удару дещо пізніше — в роки Великої Вітчизняної війни. Та життя на цьому не зупинилося — сьогодні музей нараховує 120 тис. експонатів. Андрій Мальгін подякував кримській владі, яка сприяє розвитку музею, а високопосадовці, в свою чергу, беручи участь в урочистій церемонії, знайшли теплі слова для музейних працівників та наголосили на особливій ролі, яку мають відігравати музеї у вихованні юних кримчан, як це і було завжди. А ще заступник голови ВР АРК Григорій Іоффе та міністр культури Альона Плакіда зробили «комплімент» музеєві стосовно його далеко не критичного віку, бо в Криму є й такий, що може похвалитися своєю 200-річною історією.

На святі, як і годиться, були й подарунки. Особливий — з рук генерального консула Російської Федерації в Криму В.Андреева. Це була картина із зображенням самого музею. Подарунком можна вважати і налагодження співробітництва з Росією в архівній сфері, яке збагатило музей копіями раніше недоступних документів. Сам же директор музею теж дістав захоочення. Йому було вручено диплом Асоціації музеїв і заповідників Криму, яку очолює В'ячеслав Пересунько, котрий розповів про попередні «місця дислокації» головного музею Тавриди та про плани на майбутнє, зокрема, створення меморіальної квартири Алемдара Караманова. Свій внесок до свята зробили і будівельники, виконавши великі ремонтні та реставраційні роботи.

Цікавим виявилось і ознайомлення з музейними експозиціями. Щодо Центрального музею Тавриди (до 2006 р. — Кримський краєзнавчий музей), то тут можна було довідатися не лише про його історію, але й про структуру. До його складу входять літературно-меморіальний будинок-музей Іллі Сельвінського, Алуштинський історико-краєзнавчий музей, бібліотека «Таврика», яка містить унікальне зібрання літератури про Крим, виданої у XVII-XX століттях, і нараховує у своєму фонді 40 тис. томів.

Як розповіла музейний працівник Олена Вишневецька, насправді історія музею, який мав тоді іншу назву, починається значно раніше і становить 127 років. Вона привернула увагу присутніх до старовинних книг із приватної колекції, жіночих прикрас, куточка, що характеризував радянську епоху в світлі трудових досягнень її громадян.

Далі гості попрямували в залу, присвячену історії Криму, де представлені епохи заліза, бронзи, каменю, античність, ранне Середньовіччя та подальші періоди нашої минувшини. Тут можна було ознайомитися з тисячами археологічних експонатів, серед яких — вироби із каменю, бронзи, заліза, шкіри, тканини. А ще це — кераміка, зброя, витвори мистецтва, які приходять на зміну примітивним речам. І ось уже чарує око половецька кам'яна скульптура, височіють античні амфори. Невже все це дійсно — осколки колись багатого на події і явища життя?

У третій залі можна досхочу надивитися на гроші, дорогі матеріали та ювелірні прикраси. Виставка ця називається «Скарбниці кримської Готії». Цікаво спостерігати незвичні тенденції в одязі, різноманітні пряжки, діадери, сережки, брошки, масивні, важкі, які не дуже гармонують із сучасним поняттям краси, тим більше — гламуру.

Подібним чином прикрашали і коней, на яких, окрім збруї, було чимало зайвого, зате красивого.

Тут можна порівняти сарматський жіночий костюм із готським. На такі та інші знахідки особливо багатими виявилися кримські села Лучисте, Мічуріне, Дружне.

Але все це, звичайно ж, зовсім не розповідь про Центральний музей Тавриди і навіть не загальний огляд його експонатів, а лише запрошення відвідати його затишні зали і більше дізнатися про маловідоме.

Тамара СОЛОВЕЙ

КРИМ — ПЕРЛИНА УКРАЇНИ!

БАЛАКЛАВА

* * *
Севастополь.
Гори Балаклави
понад синім морем
вдалині...
Бачу вас я, свідки
бойової мужності і слави.
І нема від вас мені спокою.
Де б не був,
куди б я не пішов, —
постають в уяві знов і знов
дні боїв за далечню
гірською.

Днів отих ніколи
не забути,
друзів не забути
фронткових.
...Б'ють гармати
із передових.
Кораблі ведуть вогонь
із бухти.
Від Корані і до Інкермана
в переблисках-спалахах
земля.
У диму — і гори, і поля.
Битви громовиця
неугавна.

Севастополь!
Пильно на сторожі,
як герой, стояв ти у бою,
не схиливши голову свою,
орди спопеляючи ворожі.
Двісті днів стояв ти
у двобою,
на віки прославивши себе.
...Бачу знов я
море голубе,
бачу небо мирне
над тобою.
У красі небаченій і силі
ти підвівсь над морем

із руйн, —
і до тебе в гості,
на поклін,
Чорне море шле
високі хвилі.
Рідне море плещеться
ласкаво,
берегам нашптує мотив
про одвічний сон
богатирів
на курганах воїнської
слави.
Іван ГОНЧАРЕНКО
(1908—1988)

СЕВАСТОПОЛЬ

Ронять квіти віхлу червону,
І навкі танк на гору збіг...
Гості Севастополя — з перону,
З неба, з асфальтованих доріг.
Плине синя спека полуднева,
Плине, заповнений людьми,
Севастополь, повний Кишинева,
Севастополь, повний Костромі.
Клопітно тепер екскурсоводу
Між краси найти війни печатю.
Тільки ветеранам під негоду
Рани севастопольські болять.
Тільки жалібні, з граніту ткани
До могил схиляе прапори
Севастополь, повний Юрузані,
Севастополь, повний Бухари.
Тільки де екскурсії від світу —
На сумному мармурі в рядах
Сяють імена по алфавіту
Різьбленими буквами на шлях.
Сторона моряцька гостям рада.
Зустрічає гулом голосів
Севастополь, повний Ленінграда,
Севастополь, повний Чернівців.
Орест КОРСОВЕЦЬКИЙ
(1925-2000)

Фото М. Владзімирського

Запрошуємо читачів «Кримської світлиці» взяти участь у фотоконкурсі «Крим — перлина України!» Надсилайте світлини (електронні чи паперові) увічнених вами неповторних кримських краєвидів, культурних та історичних пам'яток, заповідних місць, де просто гріх не побувати кожному громадянину нашої великої держави. Супроводжуйте ваші фото невеличкими коментарями, можна віршованими — чим відгукнулася душа після відвідин нашого сонячного півострова. Якщо знайдуться спонсори, — автори кращих робіт будуть захоочені ще й матеріально. А поки що давайте усі разом отримувати душевне задоволення від споглядання неповторної української перлини — Криму!